

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Зігмунд Фройд Університет Україна

Кафедра психології

«Допущено до захисту»

Рішенням засідання кафедри психології

Протокол №5 від 26.01.2026 р.

Кваліфікаційна робота

другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему:

**«Соціально-психологічні чинники особистісної ідентичності жінок під час
війни»**

Виконала:

магістрантка 2-го курсу

групи М-9-24Пс

факультету психології

спеціальності 053 Психологія

Черниш Наталія Василівна

Наукова керівниця:

Савченко О.

професорка факультету психології

Рецензент:

к.психолог.наук Єгор Кучеренко

Київ — 2026

Анотація

Представлено аналіз проблеми особистісної ідентичності та визначено основні соціально-психологічні чинники її функціонування у жінок під час війни. З'ясовано складність феномену особистісної ідентичності жінки як складного феномену самосвідомості, фундаментальної та системної характеристики особистості.

Встановлено, що під час війни особистісна ідентичність може зазнавати суттєвих трансформацій, пов'язаних із ускладненнями соціально-рольової самореалізації жінки і переживанням травматичного досвіду. Трагічні обставини війни порушують цілісність і сталість уявлень про себе, призводять до внутрішніх конфліктів та кризи ідентичності.

Виявлено систему зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на ідентичність жінок під час війни. Зовнішні: умови середовища, вплив кризових подій, а також ресурси самоздійснення. Внутрішні: рефлексивна компетентність, рівень травматизації, зрілість образу «Я», механізмів саморегуляції та резильєнтності.

У ході емпіричного дослідження визначено: особистісна ідентичність жінок під час війни формується у взаємодії між дезінтегруючими чинниками (гнітюча тривога, моральна травма) та ресурсами психологічної гнучкості. Саме баланс між цими впливами визначає особливості ідентичності жінок в умовах тривалого воєнного стресу.

Проведено поаспектний аналіз соціально-психологічних та соціально-демографічних чинників впливу на особистісну ідентичність. Визначено, що найбільш важливим є чинник зайнятості.

Ключові слова: ідентичність, особистісна ідентичність жінок, соціально-психологічні чинники, самоефективність.

Abstract

An analysis of the problem of personal identity is presented and the main socio-psychological factors of its functioning among women during wartime are identified. The complexity of the phenomenon of personal identity in women as a complex phenomenon of self-awareness, a fundamental and systemic characteristic of personality, is clarified.

It has been established that during wartime, personal identity can undergo significant transformations related to complications in women's social and role self-realization and traumatic experiences. The tragic circumstances of war disrupt the integrity and consistency of self-perceptions, leading to internal conflicts and identity crises.

A system of external and internal factors that influence women's identity during war has been identified. External factors include environmental conditions, the impact of crisis events, and resources for self-actualization. Internal factors include reflective competence, level of traumatization, maturity of the self-image, self-regulation mechanisms, and resilience.

The empirical study determined that women's personal identity during war is formed through the interaction between disintegrating factors (oppressive anxiety, moral trauma) and resources of psychological flexibility. It is the balance between these influences that determines the characteristics of women's identity in conditions of prolonged war stress.

An aspect-by-aspect analysis of socio-psychological and socio-demographic factors influencing personal identity of women was conducted. It was determined that the most important factor is employment/

Keywords: identity, personal identity of women, socio-psychological factors, self-efficacy.

ЗМІСТ

<u>ВСТУП</u>	<u>5</u>
<u>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНИХ ЖІНОК В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ</u>	<u>10</u>
1.1. Категорія «ідентичність» у дискурсі психологічного знання.....	10
1.2. Особистісна ідентичність як психологічний феномен	15
1.3. Психологічні особливості особистісної ідентичності жінок	19
1.4. Соціально-психологічні детермінанти особистісної ідентичності жінок в умовах воєнного часу.....	22
<u>Висновки до розділу 1</u>	<u>30</u>
<u>РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ</u>	<u>32</u>
<u>2.1. Методика дослідження психологічних особливостей особистісної ідентичності жінок та соціально-психологічних чинників впливу на неї</u>	<u>32</u>
<u>2.2. Особливості переживання особистісної ідентичності жінками</u>	<u>43</u>
<u>Висновки до розділу 2.</u>	<u>51</u>
<u>РОЗДІЛ 3. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ</u>	<u>54</u>
<u>3.1. Поаспектний аналіз соціально-психологічних чинників особистісної ідентичності</u>	<u>54</u>
<u>3.2. Соціально-демографічні чинники переживання особистісної ідентичності жінок в умовах війни</u>	<u>68</u>
<u>Висновки до розділу 3</u>	<u>77</u>
<u>ВИСНОВКИ.....</u>	<u>79</u>
<u>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</u>	<u>83</u>
<u>ДОДАТКИ.....</u>	<u>.....</u>
Додаток А	
Додаток Б	

ВСТУП

Актуальність дослідження. В умовах динамічних соціокультурних трансформацій, зміни гендерних ролей та розширення сфер самореалізації жінок особливої уваги набуває проблема збереження їхньої особистісної ідентичності. Сучасне суспільство висуває до жінок широкий спектр очікувань та вимог, що зумовлює необхідність переосмислення власної ролі, місця та значущості у різних сферах життєдіяльності. В умовах затяжного військового конфлікту, що радикально вплинув на жінок, питання збереження та розвитку їх особистісної ідентичності набуває особливої актуальності. Війна порушує усталені уявлення про себе, змінює традиційний спосіб життєдіяльності і створює ситуації невизначеності, у яких особистість втрачає свою цілісність, що призводить до кризи ідентичності та переоцінки власного «Я». В таких умовах відбуваються суттєві трансформації на рівні самосвідомості, змінюється ставлення до себе, знижується самоефективність і відчуття належності самій собі, що зумовлює необхідність вивчення соціально-психологічних чинників, які підтримують стабільність ідентичності жінок в складних життєвих обставинах. Необхідність дослідження проблеми зумовлена не лише теоретичною цінністю, а й практичними запитами суспільства: розробленням ефективних програм психологічної підтримки та реабілітації жінок, які переживають кризу ідентичності. Отже, дослідження соціально-психологічних чинників особистісної ідентичності жінок у воєнних умовах є нагальною науковою та соціально значущою проблемою, розв'язання якої має фундаментальне й прикладне значення для сучасної психології та підтримки життєстійкості українського суспільства.

Проблема ідентичності розгорнуто представлена в просторі сучасного психологічного знання, де вона постає в різних аспектах, що інтегрує уявлення про структуру, динаміку і чинники особистісного функціонування. Теоретичні передумови її вивчення висвітлені у працях класиків науки, зокрема З. Фрейда,

Е. Еріксона, Дж. Міда, Ч. Кулі, А. Ватермана та ін. В контексті вітчизняної науки різні аспекти феномену ідентичності (гендерні, професійні, особистісні, соціально-рольові) є предметом ґрунтовного аналізу в роботах М. Боришевського, І. Галян, Л. Гулак, П. Горностая, О. Кікінежді, В. Купчишиної, І. Лиманкіної, С. Максименка, Л. Орбан-Лембрик, О. Савченко, Н. Чепелевої, Т. Яблонської та ін. Значуще місце посідають напрацювання, присвячені особливостям жіночої ідентичності (О. Васильченко, І. Букалова, Я. Короход, А. Татьянчиков, О. Крутікова, Н. Соловей, Г. Шевчук та ін.). Окремий науковий інтерес становлять дослідження, спрямовані на вивчення соціально-психологічних чинників формування та переживання ідентичності (в умовах війни в тому числі) (В. Вінков, О. Даценко, В. Зливков, О. Матвійчук, О. Краєва, А. Османова, О. Савченко, Т. Титаренко та ін.).

Активний інтерес до проблеми підкреслює її теоретичну значущість, а в поєднанні із суспільними запитами її практичну цінність. На сьогоднішній момент, незважаючи на значний науковий доробок, проблема набуває особливої гостроти і потребує комплексного та ґрунтовного дослідження.

Об'єкт дослідження: особистісна ідентичність як психологічний феномен.

Предмет дослідження: соціально-психологічні та соціально-демографічні чинники особистісної ідентичності жінок в реаліях воєнного конфлікту.

Мета дослідження: науково обґрунтувати та емпірично дослідити особливості особистісної ідентичності жінок та визначити соціально-психологічні та соціально-демографічні чинники її переживання під час війни.

В основу дослідження покладено дослідне питання «Які соціально-психологічні чинники впливають на переживання і збереження особистісної ідентичності жінок під час війни?».

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до проблеми особистісної ідентичності та визначити специфіку її формування у жінок.

2. Визначити основні соціально-психологічні чинники переживання та збереження особистісної ідентичності жінок в умовах війни.

3. Виявити рівень сформованості особистісної ідентичності жінок, використовуючи багатокомпонентний структурний підхід.

4. Провести поаспектний аналіз психологічних чинників, які обумовлюють рівень переживання особистісної ідентичності жінок.

5. Визначити соціально-демографічні чинники, пов'язані з рівнем переживання особистісної ідентичності жінок в умовах війни в Україні.

Для розв'язання поставлених завдань було використано наступні методи:

– *теоретичні*: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, синтез та узагальнення теоретичних положень, систематизація підходів до розуміння особистісної ідентичності; аналіз, синтез та узагальнення наукових даних;

- *емпіричні*: «Опитувальник психологічної імунної системи» («Psychological Immune System Inventory (PISI)» А. Олаха) в адаптації О. Савченко, О. Борисової; 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (16PF); методика «Ясність Я-концепції (SCC-7)» («Self-Concept-Clarity (SCC)») Дж. Д. Кемпбелла, в модифікації Л. Колесніченко, О. Савченко, О. Береженна; Скорочений багатфакторний запитальник для вимірювання психологічної гнучкості (MPFI-B) (в адаптації О. Савченко, Д. Лавриненка); «Шкала симптомів моральної травми (MISS-M-SF)» в адаптації Л. Засекіної та М. Козігори; «Шкала інтолерантності до невизначеності (IUS-12)» Н. Карлетона, в адаптації Г. Громової.

– *математичні*: описові статистики, множинний лінійний регресійний аналіз, факторний експлораторний аналіз, дисперсійний аналіз за непараметричним критерієм Хі-квадрат.

Теоретичне значення і наукова новизна результатів дослідження полягає у поглибленні наукового розуміння феномену особистісної ідентичності жінок у кризових умовах, зокрема в ситуації війни. У роботі уточнено змістове

наповнення базових понять, розкрито структурні характеристики особистісної ідентичності, визначено основні соціально-психологічні чинники переживання особистісної ідентичності жінками в умовах війни.

Встановлено, що рівень переживання особистісної ідентичності пов'язаний з цінностями, рівнем проактивності, рівнем гнітючої тривоги та симптомами моральної травми.

Поаспектинний аналіз показав:

- рівень безперервності самовідчуття, сила Его та рівень відкритості пов'язані з рівнем гнітючої тривоги та симптомами моральної травми;
- рівень почуття самоцінності та самоусвідомленості пов'язані з цінностями та симптомами моральної травми;
- рівень почуття самоконтролю пов'язаний з цінностями особистості;
- рівень особистісної зрілості пов'язаний з рівнем проактивності, гнітючої тривоги та симптомами моральної травми;
- переживання цілісності пов'язане з прийняттям негативного досвіду, цінностями особистості та рівнем гнітючої тривоги;
- рівень відчуття саморозвитку пов'язаний з цінностями особистості та рівнем проактивності;
- рівень сконцентованості на теперішньому пов'язаний з рівнем проактивності та симптомами моральної травми.

Аналіз соціально-демографічних чинників виявив міцний зв'язок рівня зайнятості жінок під час війни та загальним рівнем переживання особистісної ідентичності та переживанням сили Его, безперервності самовідчуття та особистісної зрілості.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів для розробки і впровадження психологічних програм підтримки жінок, які переживають кризу ідентичності в умовах воєнного часу. Сформульовані у межах роботи положення, можуть бути застосовані при організації психокорекційних та психопрофілактичних заходів, спрямованих на

відновлення емоційно-ціннісної сфери, гармонізацію образу «Я» та зміцнення суб'єктивного відчуття цілісності. Матеріали дослідження можуть бути використані практичними психологами, соціальними працівниками, консультантами кризових центрів для підвищення ефективності психологічного супроводу жінок, що перебувають у стані кризи автентичності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури, що включає 69 найменувань. Робота містить 26 таблиць, 2 рисунка. Обсяг роботи становить 91 сторінку.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНИХ ЖІНОК В РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ

1.1. Категорія «ідентичність» у дискурсі психологічного знання

На сьогоднішній момент проблема ідентичності активно вивчається в просторі психологічного знання, у дослідженні якої виділяється декілька підходів: віковий (Е. Еріксон, Дж. Марсія та ін.); соціально-психологічний (Дж. Мід, Дж. Теджфелл, Л. Гулак та ін.) та особистісний (К. Роджерс, А. Маслоу, І. Лиманкіна, О. Савченко).

Теоретичні основи дослідження проблеми ідентичності в психології було закладено У. Джемсом, який ще у 1890 р. в своїй роботі *«Принципи психології»* виокремив поняття «самість», яке описував як внутрішню узгодженість і послідовність особистості, що проявляється у двох вимірах – особистісному, пов'язаному з переживанням власної сутності, та соціальному, який охоплює різні «соціальні Я». Сукупність цих вимірів формує єдине, цілісне утворення, яке дослідник назвав *«self»*, наділяючи його властивостями неперервності, здатності до змін та творчого саморозгортання попри постійну динаміку життєвого досвіду [15; 67].

Подальший розвиток проблеми ідентичності знайшов своє відображення в межах психоаналітичного напрямку, де це поняття було концептуально поглиблено й набуло системного теоретичного змісту. З. Фройд ідентичність розглядав як динамічне внутрішнє утворення, що формується у взаємодії несвідомих імпульсів, ранніх міжособистісних зв'язків та механізмів психічного захисту. Науковець виділяє первинну ідентифікацію, як ототожнення з матір'ю і тотальну, як уподібнення себе з іншими людьми, наприклад, успішними лідерами [2; 42].

Е. Еріксон, ідентичність розглядає в контексті проблем психічного розвитку і вікових криз особистісного становлення. Ідентичність автором

розуміється як стійке переживання цілісності власного «Я», в якому інтегровано ключові характеристики індивіда, узгоджений образ себе протягом життя. До її головних ознак Е. Еріксон відносить: тотожність із часом, простором та значущими іншими. Ідентичність починає формуватися з ранніх етапів онтогенезу, шляхом узагальнення й упорядкування ранніх ідентифікацій та рольового досвіду, відображає особливості протікання соціальної ситуації розвитку на різних вікових етапах. В своїй епігенетичній концепції Е. Еріксон ідентичність розглядає як ключовий механізм формування особистості, який, з одного боку, дозволяє залишатися самим собою, з іншого – успішно взаємодіяти із безпосереднім оточенням [63; 64].

Канадський психолог Дж. Марсія, спираючись на концепцію Е. Еріксона, ідентичність визначив, як динамічний процес, що залежить від двох ключових умов – дослідження «Я» (криза, пошук альтернатив самостворення) та прийняття зобов'язань (усвідомлений вибір життєвих цінностей, цілей і ролей). Їх поєднання формує різні статуси: досягнута ідентичність, мораторій, передчасна ідентичність і дифузна ідентичність. Періодом, найбільш сенситивним для формування свідомої і цілісної автентичності, дослідник вважав юнацький вік [28; 69].

В гуманістичній психології проблема ідентичності розглядалася в руслі питань особистісного зростання, пошуку автентичності та ефективних шляхів самореалізації. Один з фундаторів напрямку К. Роджерс підкреслював, що відчуття ідентичності формується через узгодженість між «Я-реальним» і «Я-ідеальним», коли особистість знаходиться в стані конгруентності і внутрішньої гармонії, а свої переживання сприймає без викривлень [2; 51; 65]. Ідентичність розвивається в умовах свободи, де індивід може вільно розкривати свій потенціал, отримуючи при цьому абсолютну позитивну підтримку з боку інших. А. Маслоу ідентичність пов'язував із самоактуалізацією – динамічним, творчим та внутрішньо вмотивованим процесом, в якому не зовнішні обставини визначають «Я», а прагнення до самопізнання, свободи вибору й особистісного

зростання [26]. Самоотожність є результатом розкриття та усвідомлення своєї унікальності.

В соціальній психології проблема ідентичності знайшла своє відображення в теорії символічного інтеракціонізму Дж. Міда. Ч. Кулі [14; 21; 31]. Дослідники вважали, що ідентичність є результатом засвоєння норм і цінностей суспільства, набутого досвіду взаємодії і відповідності експектаціям. Не меншого значення в цьому процесі набуває збереження власної автентичності, вірність своїм ідеалам і переконанням. Загалом Дж. Мід, Ч. Кулі ідентичність розглядали, як амбівалентний феномен, в якому людина, з одного боку прагне до суспільства, асоціюючи себе з ним, з іншого – бажає виразити свою індивідуальність та зберегти цілісність «Я». У зв'язку з цим, було виділено два типи ідентичності: особистісну і соціальну. Схожої думки дотримувався і відомий зарубіжний дослідник Дж. Теджфелл, який соціальну ідентичність розумів як процес співвіднесення себе із тими чи іншими соціальними групами, суб'єктивне переживання своєї належності до них, особистісну – усвідомлення власних фізичних, пізнавальних, афективних та інших властивостей [68].

Значної уваги у дослідженні різних аспектів ідентичності приділено в працях українських дослідників: М. Боришевського, О. Шевченко, О. Савицької та ін. (національна ідентичність); І. Галян, В. Зливкова, О. Ляц та ін. (професійна ідентичність), Т. Яблонської, І. Лиманкіної, О. Правдивець, О. Савченко, Б. Іваненко (особистісна ідентичність); Л. Орбан-Лембрик, С. Соловійова, О. Іщук, Л. Гулак (соціальна ідентичність) та ін.

На думку Т. Яблонської, ідентичність – це «... складний багатомірний феномен самоотожнення, що виконує регульовальну, управлінську та оцінювальну функції з метою збереження власної безперервності та цілісності в умовах змін» [61, с. 386]. І. Лиманкіна, ідентичність розглядає як своєрідне особистісне ядро, в якому сконцентровано сукупність індивідуальних характеристик, які роблять людину подібною самій собі та відмінною від інших [30, с. 149]. В ідентичності інтегровано набір фундаментальних якостей, що

відрізняються певною сталістю, наступністю в часі та просторі, обумовлюють поведінкову узгодженість, підтримують відчуття стабільності та запобігають особистісним кризам. Б. Іваненко вважає, що «ідентичність – це баланс між внутрішньо незмінюваною й унікально-неповторною природженою сутністю людини та можливостями пізнання й реалізації цієї природи, яка зумовлює відчуття особистістю своєї цілісності й гармонійності функціонування в соціумі» [19, с. 55].

Вагомим доробком у дослідженні проблеми ідентичності були роботи О. Краєвої, О. Ічанської, Н. Чепелевої та ін., в яких ідентичність розглядалась як соціально - психологічне утворення (результат ідентифікацій в процесі соціалізації), що функціонує на двох, взаємопов'язаних рівнях – індивідуальному та суспільному [22; 26; 56]. Якщо індивідуальна ідентичність представляє сукупність характеристик, що усвідомлюються людиною і свідчать про її змістовність та унікальність, то суспільна – результат ототожнення індивіда з очікуваннями та нормами групи. Інтегративність індивідуального і соціального в структурі ідентичності виявляє її як динамічний конструкт, у якому внутрішнє «Я» постійно співвідноситься з вимогами, можливостями та обмеженнями соціального середовища. Н. Чепелева підкреслює, що саме завдяки цій інтеграції особистість здатна забезпечувати свою внутрішню цілісність та одночасно ефективно функціонувати у розгорнутому просторі соціального буття [56].

Доволі розповсюдженою у вітчизняній науці є точка зору, де ідентичність розуміється як складний феномен самосвідомості, що висвітлює людину як суб'єкта життєтворення і автобіографічної наративізації [45; 54; 56]. Це глибока психологічна структура, яка поєднує уявлення про себе із життєвими цінностями і планами та дозволяє досягати поставленої мети. Ідентичність виступає як внутрішня опора для формування «Я» в контексті консолідованого та осмисленого життєвого шляху, визначення мотивації і напрямків саморуху. Людина, як суб'єкт життєтворення вирізняється сформованою ідентичністю, що

забезпечує свідоме ставлення до власної життєвої історії, розвиток умінь планувати, здійснювати та контролювати перебіг найбільш значущих подій.

Л. Гулак поняття «ідентичність» трактує в соціальній парадигмі як систему «...різноманітних соціальних якостей, що набуваються в ході соціалізації індивіда і сприяють його виживанню у суспільстві» [11, с. 130]. Детермінантами її формування виступає соціальне мислення, а показниками – набуті статуси, якість виконання соціальних ролей і переживання почуття «Ми». Л. Орбан-Лембрик вважає, що ідентичність є результатом ідентифікації – «процесу ототожнення себе з іншим індивідом або групою, що ґрунтується на емоційній залученості, інтеріоризації норм, ролей і ціннісних орієнтацій» [37, с. 436].

В. Зливков, В. Орешта та ін. зосереджують увагу на питаннях професійної ідентичності та умовах її формування [18; 38]. Дослідники підкреслюють, що професійна ідентичність є складовою професійного зростання, обумовлює якість виконання ролей і функцій і загалом підвищує рівень професійної компетентності фахівця.

Ідентичність як складний психологічний феномен характеризується стійкістю, динамічністю (постійний саморозвиток, зміни на рівні «Я»), цілісністю, рівнем усвідомленості і вирізняється розгорнутою типологією – особистісна (самоідентичність), соціальна, етнічна, психофізична, професійна, гендерна, культурна тощо [28, с. 13]. І. Лиманкіна до переліку властивостей додає диференційованість, унікальність, ієрархізованість, просторово – часовий континуум, що виявляють полімодальність ідентичності і стабільність переживань її проявів [30, с. 150].

Аналіз теоретичних підходів до визначення базової дефініції засвідчує їх різноманітність та варіативність тлумачень. Узагальнення наукових позицій, дозволяє ідентичність визначити як складний, інтегративний та полімодальний феномен самосвідомості, що відображає *самість* людини як внутрішню цілісність, змістовність і неповторність; стабільність та безперервність уявлень про себе та відмінність від інших. Це - цілісна, відносно стійка система

суб'єктивних конструктів, що інтегрує індивідуальні властивості, життєвий досвід, цінності, соціальні ролі у єдине відчуття «Я». Як системне психічне утворення, ідентичність поєднує індивідуальні (особистісні) та соціальні рівні, забезпечуючи можливість одночасно бути унікальною особистістю й членом певних соціальних груп.

1.2. Особистісна ідентичність як психологічний феномен

У психологічному дискурсі однотайним є розуміння, що, незважаючи на існування різних видів ідентичності: соціальної, професійної, гендерної, етнічної, рольової та інших – усі вони мають спільне джерело і належать єдиному суб'єкту. Тому саме особистісна ідентичність виступає базовою, асимілятивною формою самоототожнення, яка забезпечує внутрішню цілісність індивіда та структурує його досвід у різних напрямках життєдіяльності. Вона слугує ядром, яке поєднуючи всі інші види ідентичностей, надає їм смислової узгодженості та включає їх у ширший контекст самосвідомості. Різноманітні ідентифікації, що виникають у різних сферах життя, функціонують як взаємопов'язані із цілісною особистісною ідентичністю. На відміну від інших видів ідентифікацій, що відображають включеність людини у різні соціальні ролі, групи чи професійні спільноти, особистісна ідентифікація вирізняється глибинним внутрішнім змістом та безпосереднім зв'язком із складовими самосвідомості. В її основі лежать такі ключові компоненти, як «Я-концепція», самооцінка, самоставлення, автономія, рефлексивна здатність до осмислення власної особистості та ін. Вона виступає фундаментом, на якому формуються і функціонують усі інші види ідентичностей і репрезентує найвищий рівень самоуподібнення, де суб'єкт постає як цілісна, автономна особистість.

На думку І. Лиманкіної, «особистісна ідентичність – це соціально-детермінована, статично-динамічна психологічна структура інтеріоризованих у свідомості індивідуальних смислів та якостей, що дозволяють виділити себе серед інших» [30, с. 149]. В. Левченко особистісну ідентичність розглядає «...як

глибинну і системну індивідуальну якість, що відображає процеси самоусвідомлення, адаптації і збереження сталих суб'єктних репрезентацій незалежно від змін у зовнішньому чи внутрішньому середовищі» [29, с. 83].

Особистісна ідентичність є результатом складного процесу формування ідентифікацій, зумовленого різними соціальними контекстами і характеризується багато компонентною структурною організацією та процесуально-динамічними властивостями [10; 31; 33]. Її основу становить *когнітивний компонент*, який включає уявлення про себе, систему узагальнених знань про власні характеристики і можливості. Т. Яблонська вважає, що ідентичність – це процес і результат розумової діяльності індивіда, спрямованої на усвідомлення власної унікальності, узгодження різних самоперцепцій в єдину цілісну систему [61, с. 384]. Вона формується не автоматично, а є підсумком активної пізнавальної роботи, направленої на саморозуміння, аналіз уявлень про себе та середовище, в якому людина перебуває. Індивід осмислює себе, свої риси, цінності, минуле й майбутнє; порівнює себе з іншими, робить вибір між альтернативами та інтегрує суперечливі елементи в узагальнене розуміння власного «Я». Важливого значення набуває рефлексивна компетентність, яка на думку О. Савченко «розкриває взаємозв'язки власного «Я» особистості та зовнішньої реальності, стає важливим фактором адаптації особистості до мінливих умов середовища, а також передумовою процесів самовизначення, самодетермінації та самопроекування власного життя» [47, с. 5]. Таким чином, ідентичність є результатом рефлексії та інтерпретації – процесів, у яких індивід активно конструює значення й смисли, що стосуються його власної особистості.

Емоційно-ціннісний компонент відображає емоційне ставлення до себе, рівень самоприйняття, самоцінність та внутрішню узгодженість [53]. Ця складова охоплює систему афективних реакцій на себе, визначає, наскільки індивід приймає себе та відчуває власну значущість. Емоційна категоризація «Я» виступає показником внутрішньої гармонії та задоволеності собою, інкорпорується з процесами самооцінки, самовідношення та аутосимпатії.

Поведінковий компонент визначає способи самореалізації особистості, типові форми поведінки, що підтверджують і підтримують обрану ідентичність. Він містить сукупність дій, звичок, стилів взаємодії та конативних практик, через які людина самостверджується і екстеріоризує уявлення про себе. В цій підструктурі відображається баланс зовнішнього і внутрішнього, конгруентність поведінки цінностям та переконанням. Людина діє так, як це співвідноситься з її індивідуальними смислами та оцінками соціального оточення. До цього компонента належать як усвідомлені форми поведінки (вибір професії, стиль спілкування, участь у значущих видах діяльності), так і неусвідомлювані шаблони реагування, що стали частиною індивідуального стилю життя. Поведінкова складова визначає межі самореалізації, задає напрямок дій, які людина вважає для себе допустимими та необхідними. Поведінка виступає практичним виміром самоуподібнення та особистісної компетентності, де внутрішні уявлення про себе набувають конкретної форми в реальних вчинках і діях.

Центральне місце в структурі особистісної ідентичності займає концепція «Я», на ґрунті якої формується і підтримується ідентичність особистості [13, с. 242]. На думку І. Гоян та ін., «Я» - концепція - це система уявлень про себе, що забезпечує внутрішню узгодженість і стабільність особистості у різних обставинах» [9, с.112]. Завдяки відносно сталому образу себе людина може зберігати послідовність поведінки у різних ситуаціях. Концепція «Я» виступає фундаментом самовизначення, основою самоаналізу і самоінтерпретацій, дозволяє усвідомлювати свою унікальність, що є ключовим компонентом особистісної ідентичності та виявляє взаємозалежні зв'язки із самооцінкою і самоставленням.

Самооцінка виступає аналітично-рефлексивною функцією самосвідомості, забезпечуючи можливість порівнювати реального себе з власними стандартами та ідеальним образом «Я» [1, с. 30]. Самооцінка є одним із ключових регулятивних компонентів особистісної ідентичності, оскільки на її підставі

індивід аналізує та складає уявлення про себе, визначається із ставленням до власних характеристик та можливостей, підтримує автономність «Я» [41]. За результатами самооцінювання (низька – середня – висока самооцінка) людина сприймає себе гідною, компетентною чи навпаки; ідентифікує себе з успішними чи неуспішними людьми. На думку В. Піхлик, «...самоствавлення, що ґрунтується на самооцінці, включає емоційно-ціннісне ставлення до себе, прийняття або неприйняття власної особистості, рівень доброзичливості, аутосимпатії та самопідтримки» [43, с. 229]. Його основна функція полягає у сигналізації суб'єкту про успішність самореалізації і розкривається у почуттях «за» і «проти» себе. Позитивне самоствавлення підтримує цілісність ідентичності, сприяючи внутрішній узгодженості й стійкості «Я», тоді як негативне - може призводити до її дезінтегрованості або кризи. Ідентичність впливає на характер самоствавлення, оскільки надає людині критерії та смисли для самооцінювання, визначає характер афективного реагування на себе.

Узагальнення теоретичного матеріалу дає підстави виокремити низку ключових функцій особистісної ідентичності в цілісній психологічній організації індивіда, а саме: захисну, пізнавальну, регулятивну, мотиваційну, підтримки автономії та внутрішнього балансу.

Таким чином, особистісна ідентичність виступає складним «Я» центрованим феноменом, в межах якого акумулюються ключові особистісні характеристики з точки зору виконання діяльності, рольової поведінки, індивідуально-типологічних властивостей та інше; забезпечується відчуття автентичності, внутрішньої впорядкованості та смислової єдності. Вона постає як системо утворюючий психічний конструкт, що координує процеси самопізнання та самоінтерпретацій, інтегрує когнітивні, емоційні, регулятивні та аксіологічні компоненти психіки та відображає цілісний образ себе, власних можливостей і напрямів самореалізації. В цілісній системній організації індивіда ідентичність виконує низку ключових функцій, які дозволяють підтримувати автентичність, переживати єдність і розуміти, що «Я» є «Я».

1.3. Психологічні особливості особистісної ідентичності жінок

У сучасній психології проблема ідентичності розглядається у межах вікової, акмеологічної, особистісної, професійної, гендерної, рольової та інших її складових. Особистісну ідентичність жінок розглядають у контексті різних соціальних ролей, які на сьогоднішній момент, зазнають значних змін, тому питання, пов'язані з жіночою ідентичністю, останнім часом входять до числа найбільш актуальних у науці. Сучасна жінка відіграє значущу роль у багатьох важливих сферах життя: соціально-політичній, сімейній, професійній, що впливає на її особистісну ідентичність.

Проблема ідентичності жінок висвітлюється, переважно у гендерному ракурсі – як ототожнення себе з представниками певної статі, що розкривається у відповідних властивостях та супроводжується маскулінними, фемінними або андрогінними типами поведінки [28, с. 14]. О. Кікінежді, О. Чіп, гендер визначають як соціальну стать людини, що виявляється через виконання тих чи інших соціальних ролей та функцій [23, с. 75]. На думку О. Крутікової, жіноча ідентичність визначається особливостями співвіднесення себе до відповідної статево-рольової когорти і ототожнення з її цінностями і типами поведінки [27, с. 51].

Особистісна ідентичність жінки виявляє стійкі та взаємозалежні зв'язки з її рольовими позиціями та рівнем компетентності. На думку П. Горностая, «рольова компетентність – це здатність розв'язувати життєві проблеми, пов'язані з рольовою поведінкою або її засобами» [8, с. 23]. Чим більш цілісним, узгодженим і позитивно забарвленим є образ «Я», тим більш компетентною вона є у реалізації ключових соціальних ролей. Змістові характеристики самосвідомості визначають не лише спектр доступних ролей, але й якість їх виконання, рівень їх гнучкості у переході між ними. Водночас успішне оволодіння соціальними ролями зміцнює власне «Я», підтримує відчуття внутрішньої стабільності, безперервності та самоповаги. Такий взаємозв'язок

підкреслює динамічний характер ідентичності як психологічного утворення, що формується та трансформується в широкому рольовому діапазоні.

Більшість сучасних дослідників [54; 59] вважають, що формування жіночої ідентичності відбувається в процесі розвитку та становлення її внутрішнього «Я» і пов'язане із особливостями виконання традиційних соціальних функцій матері, партнерки, фахівчині та ін. Г. Шевчук підкреслює, що особистісна автентичність жінки, корелює із материнською ідентичністю, що включає прийняття соціальної ролі матері та її інкорпорованість у структуру власного «Я» [59]. Материнська ідентичність формується у жінки конгруентно специфічним смисловим орієнтирам, пов'язаних з любов'ю, турботою, відповідальністю за розвиток власної дитини. Роль матері жінка виконує відповідно до сформованих уявлень та цінностей, а її оцінка істотно впливає на уявлення про себе. Почуття компетентності і задоволеності материнською роллю сприяє зростанню внутрішньої узгодженості, підсилює позитивне самоствавлення та зміцнює цілісність «Я-образу». Проте, суперечності у реалізації материнських функцій можуть створювати напруження в системі ідентичності, зумовлювати сумніви у власній самореалізованості та змінювати відчуття власного призначення. Материнство виступає не лише соціальною функцією, а й ключовим ресурсом розвитку та підтримання «Я» ідентичності.

Жіноча ідентичність значною мірою формується і під впливом особливостей виконання професійних ролей, оскільки трудова діяльність виступає умовою самореалізації і конструювання образу «Я». Сфера професійної зайнятості задає жінці певні соціальні очікування, норми та моделі поведінки, які інтегруються у структуру її особистісної ідентичності. В ході виконання професійних ролей жінка отримує досвід компетентності, відповідальності, самостійності, що стає значущим джерелом для побудови уявлень про себе. Як відомо, важливою складовою ідентичності виступає самооцінка [53]. Успішність чи неуспішність виконання професійної ролі стає підставою для позитивної чи негативної оцінки себе як особистості і

професіонала. Емоційно-ціннісне ставлення до себе як до суб'єкта діяльності визначає прийняття – неприйняття себе, може зміцнювати чи підривати почуття професійної цінності.

Я. Короход, А. Татьянчиков зазначають, що у жінок особистісна ідентичність частіше пов'язана з емоційно-ціннісною сферою, міжособистісними стосунками та соціальними ролями, які вони виконують у різних життєвих контекстах [25]. Жінки, як правило, будують ідентичність у тісному зв'язку з близькістю, взаємною підтримкою, турботою та включеністю в значущі для них соціальні зв'язки. Також жіноча ідентичність нерідко характеризується більшою рефлексивністю, емпатійністю та спрямованістю на гармонізацію внутрішнього світу і самореалізацію [4].

Враховуючи вище зазначене, вважаємо, що особистісна ідентичність жінок виступає системоутворювальним компонентом психічної організації та забезпечує цілісність соціального функціонування в контексті виконання різних ролей. Центральне місце в цій структурі займає «Я» - концепція, як інтегрована сукупність уявлень про себе, в аспекті рольового самовизначення та самопрезентації. Особистісна ідентичність жінки – це складне надситуативне, інтрапсихічне утворення самосвідомості, яке виконує функції внутрішнього організатора і регулятора життєдіяльності та виявляє взаємозв'язок з її рольовою поведінкою. Вона виступає базовою інстанцією, що координує та упорядковує різні форми ідентифікацій жінки – гендерні, рольові, професійні, сімейні, соціокультурні. Саме завдяки особистісній ідентичності забезпечується внутрішня спадкоємність, узгодженість переживань і поведінки, а також стабільність уявлень про себе у виконанні різних ролей. Як центральний компонент самосвідомості, особистісна ідентичність задає вектор самореалізації, визначає смислові орієнтири, ціннісні пріоритети та критерії оцінювання себе у різних сферах життєвого простору – професійній, міжособистісній, сімейній, громадській.

Жінка із сформованою, узгодженою «Я»-концепцією, адекватною самооцінкою, рефлексивною компетентністю та стійким позитивним самоставленням здатна послідовно, впевнено й продуктивно реалізовувати рольові очікування, адаптуючись до динамічних вимог свого життєвого середовища. Навпаки, деформації в структурі особистісної ідентичності призводять до порушень професійного та міжособистісного функціонування, ускладнюючи прийняття ролей, виконання завдань і побудову ефективної взаємодії.

1.4. Соціально-психологічні детермінанти особистісної ідентичності жінок в умовах воєнного часу

З огляду на багатовимірність і динамічність жіночої особистісної ідентичності, а також змішування ролей у сучасних умовах, особливої актуальності набуває необхідність дослідження соціально-психологічних чинників, що зумовлюють її формування та функціонування. Вирішення цього завдання дає змогу не лише розкрити закономірності розвитку жіночої ідентичності, а й окреслити умови, що сприяють її гармонізації та ефективній самореалізації у соціальному, професійному й особистісному вимірах.

Результати теоретичного аналізу засвідчують розгорнутий підхід до даного питання. Мова йдеться, перш за все, про виокремлення найбільш значущих предикторів конституювання ідентичності у жінок. Як було встановлено, особистісна ідентичність формується, починаючи з ранніх стадій онтогенезу на перетині внутрішніх психологічних характеристик індивіда та соціально-культурних умов психічного розвитку. З одного боку, вона ґрунтується на унікальних особливостях особистості - її потребах, цінностях, переконаннях, індивідуальній «Я-концепції». З іншого боку, ідентичність неможлива поза соціальними контекстами, оскільки визначає її зміст і напрямки реалізації відповідно до засвоєних норм, еталонів та очікувань.

У нашому дослідженні ми спираємось на розуміння ідентичності як складного, інтегративного та полімодального феномену самосвідомості, що відображає *самість* людини як внутрішню цілісність, змістовність і неповторність; стабільність та безперервність уявлень про себе, які виражаються через систему її множинних проявів. Такими проявами у нашій роботі будуть: самоцінність, сила «Его», безперервність і цілісність самовідчуття, самоконтроль і саморегуляція, зрілість «Я», які виступають маркерами її сформованості.

Цілісність, стабільність особистісної ідентичності (за З.Фройдом та Е. Еріксоном) визначає сила «Его» [66]. Балансуючи між внутрішніми імпульсами та зовнішніми вимогами, «Его» або забезпечує безперервність Я, адаптацію до умов життя, або провокує емоційну холодність, гіперконтроль. Стабільність та цілісність особистісної ідентичності забезпечують несуперечливість образу «Я» (як погодженості між реальними, ідеальними аспектами «Я») та ясність «Я-концепції» (як показник адекватності сприймання себе та реальності життя). Завдяки їм самоусвідомлення стає більш структурованим, знижується рівень внутрішньої конфліктності, підвищується адаптивність. Сполучення цих чинників також зміцнює особистісну ідентичність, що проявляється у стійкості до складних, кризових умов, впевненості в собі.

Опрацювання наукової літератури, вивчення питання про детермінаційну природу ідентичності дає підстави окреслити систему зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на функціонування особистісної ідентичності у жінок під час війни (див. рис. 1.1).

До зовнішніх чинників, в першу чергу, належать умови проживання, кризові життєві обставини, травматичні події, що провокують появу тривожних переживань і впливають на стабільність ідентичності. Особливе місце в аспекті зовнішньої детермінації належить ресурсам самоздійснення, які підтримують відчуття суб'єктності та забезпечують збереження безперервності власного досвіду в умовах соціальних змін.

Система внутрішніх чинників охоплює рівень травматизації, загальний рівень особистісної зрілості, розвинутість механізмів самооцінювання і саморегуляції, систему психологічного захисту, що передбачає сформованість психологічного імунітету і резильєнтності.

Рис. 1.1. Чинники рівня цілісності / інтегрованості / ідентичності жінок

Значний вплив на ідентичність жінок здійснюють зовнішні умови, які структурують повсякденний досвід, окреслюють простір можливостей і визначають доступні ресурси самоздійснення. У ситуації економічної нестабільності, соціальних трансформацій чи кризових подій, наприклад, війни, жінка змушена переосмислювати своє життя, що спричиняє зміну уявлень про себе. Зовнішнє середовище стає своєрідним активатором внутрішніх перетворень, які впливають на різні структури когнітивно-афективної репрезентації «Я».

Війна кардинальним чином змінила життя нашого суспільства, особливо жінок, трансформувавши умови їх повсякденного існування та способи взаємодії з соціальним середовищем. Вона порушила звичний спосіб життя,

призвела до великої кількості жертв та руйнувань, спричинила втрату відчуття стабільності, безпеки та прогнозованості майбутнього. Трагічні події навколо зароджують у жінок почуття страху за своїх близьких та неспроможності протидіяти цим екстремальним обставинам. Розлука з рідними, вимушена міграція, сприйняття людських страждань формують досвід екзистенційного потрясіння. Підвищений рівень небезпеки, постійний стрес і непередбачуваність запускають механізми психологічного виснаження, гнітючої тривожності та психотравматичних переживань.

В. Вінков підкреслює, що війна негативним чином позначилась на особистісній ідентичності, спричинивши багатовимірні внутрішні трансформації в її структурі [6]. Порушення звичного способу життя, втрата стабільності й окреслених життєвих перспектив породили відчуття внутрішньої невизначеності та розмитості уявлень про себе. Жінки опинилися в ситуації, де доводиться переосмислювати або брати на себе нові ролі (захисниці, волонтерки, матеріальної опори сім'ї), що підвищує навантаження на психіку і нерідко супроводжується внутрішніми конфліктами образу «Я». Накопичений стрес, тривога, досвід травматичних подій підривають сталість самооцінки та відчуття особистої цінності та ефективності і на думку, В. Зливкова, С. Лукомської, сприяють появі мілітарної ідентичності («Я» на фоні війни) [17].

Військові дії також провокують появу суперечливих емоційних і когнітивних реакцій, що впливають на цілісність та стабільність переживань «Я». Жінка може втратити колишнє відчуття особистісної визначеності, «віддалитися» від попередніх уявлень про себе. Під тиском цих обставин, вона може «не впізнати» себе, вважати що «краща її версія» залишилась у довоєнні часи. В таких умовах особистісна репрезентація жінок стає нестійкою, суперечливою, фрагментованою, зміненою під впливом стресу або нових обов'язків, що створюють ризик дезінтеграції «Я». Загострення екзистенційних переживань та необхідність адаптації до нової реальності впливають на зміст суб'єктивної картини сприйняття себе та спричиняють труднощі у

самовизначенні. В такий період здатність жінки підтримувати сталий і збалансований образ «Я» є дещо ускладненою. Зміна життєвих умов, зростання невизначеності та переживання втрат актуалізують переоцінку власних ресурсів, ролей та цілей. Уявлення про себе можуть набувати більш тривожного та суперечливого характеру, оскільки звичні цінності, що забезпечували внутрішню рівновагу, тимчасово втрачають свою ефективність.

Несприятливі зовнішні умови сприяють формуванню симптомів моральної травми, яка вражає моральне Я, провокує самозвинувачення, емоційне вигорання, складності у стосунках тощо. Симптоми моральної травми проявляються у втраті довіри, духовності, релігійній боротьбі. Може спостерігатися відчуття провини, морального занепокоєння, труднощі з прощенням та самоосуд, сором та навіть втрата сенсу життя [17].

Разом із тим, ці зміни можуть мати і реконструктивний характер, особливо тоді, коли війна стала стимулятором розвитку. Загострюється потреба у пошуку нових цінностей і смислу життя, активізуються приховані психологічні ресурси, що стимулює зростання суб'єктності та розширення меж самосприйняття. Необхідність приймати складні рішення підсилює відповідальність і компетентність, формуючи більш зрілу позицію щодо себе й світу. Війна також актуалізує потребу у швидкій переорієнтації власної спрямованості, посилює значення самостійності і здатності до мобілізації внутрішніх зусиль, що стимулює появу нових ідентифікаційних ролей. Крім того, війна підсилює особистісну рефлексію, сприяючи суттєвій ревізії «Я»-концепції і формуванню оновленої моделі уявлення про себе. У результаті воєнний досвід не лише змінює самосприйняття, а й поглиблює потребу в самоусвідомленні, формуванні нових репрезентативних моделей та побудові більш зрілої, змістовної особистісної ідентичності.

Психологічні чинники функціонування ідентичності охоплюють внутрішні механізми самосвідомості, що забезпечують розуміння людиною власної унікальності та неперервності [39]. О. Крутікова в даному контексті

зазначає про базові установки на себе, силу «Его», переконання, життєві смисли та особистісні цінності, що структурують інтерпретацію досвіду та задають стабільність «Я-концепції» [27].

Одним з найбільш значущих серед внутрішніх чинників, який дозволяє протистояти кризовим впливам, на думку С. Васьківської, є «комплекс внутрішньо особистісних феноменів, що дозволяє зберігати та відновлювати цілісність особистості» - психологічний імунітет. Психологічний імунітет дозволяє знижувати чутливість до несприятливих чинників, посилювати загальну стійкість до складних умов, підтримувати стабільність через своєчасне розпізнавання загроз [5]. В працях О. Савченко, О. Борисової, Ю. Орешти та ін. зазначається, що психологічний імунітет забезпечує безперервність самовідчуття, формує усвідомлення самоцінності, підсилює самоконтроль і регуляцію [38; 46; 47].

Т. Титаренко [54] підкреслює роль емоційної саморегуляції та здатності до наративізації суперечливих елементів самовизначення, завдяки яким забезпечується можливість переінтерпретації досвіду, здатність приймати і контролювати власні переживання. Саморегуляція дає можливість протистояти почуттям безсилля, сприяє відчуттям послідовності течії життєвого шляху та збереженню психологічного благополуччя жінки під час війни.

О. Матвійчук, О. Краєва в якості психологічних чинників виокремлюють самооцінку, яка відображає особливості самоприйняття і самоцінності та впливає на особистісну автентичність [34]. Самооцінка задає систему внутрішніх критеріїв оцінювання власних можливостей, рис та досягнень, а самоствавлення як інтегральна емоційно-ціннісна позиція щодо себе, визначає ступінь прийняття власного «Я». Під час війни позитивна самооцінка та стабільне самоствавлення, виконують функцію внутрішньої опори та захищають від деструктивних впливів. Вона забезпечує збереження відчуття впевненості, внутрішньої неперервності та стабільності, навіть коли зовнішній світ зазнає руйнувань; уявлення про власну цінність, компетентність та значущість, що

перешкоджає фрагментації ідентичності. Крім того, самооцінка здатна підтримувати активність суб'єкта та дозволяє жінці зберігати відчуття контролю над життям; допомагає інтерпретувати стресові події не як аргумент власної неспроможності, а як виклик, що потребує мобілізації внутрішніх ресурсів. Таким чином, самооцінка виступає одним із ключових психологічних чинників, що забезпечує збереження особистісної цілісності жінки в умовах війни, стабілізує її «Я-концепцію» та допомагає витримувати випробування, не втрачаючи відчуття власної цінності й автентичності.

М. Боришевський, М. Старченко, О. Халік та ін. наголошують на зрілості концепції «Я», стабільності смислу життя, що передбачає сформованість уявлень про себе, узгодженість ціннісно-сислової сфери, відкритість до змін і готовність до саморозвитку особливо в реаліях війни [3; 48]. Почуття особистісного сенсу та ціннісні орієнтації, дозволяють зберігати спрямованість життєвого шляху й не втратити суб'єктивного відчуття значущості власного існування. Аксиологічні основи відіграють функцію внутрішнього стрижня, що зберігають структурну впорядкованість та послідовність «Я» у ситуаціях глибокого екзистенційного потрясіння. У воєнних умовах вони виконують регулятивну роль: задають жінці етичні та поведінкові стандарти, які підтримують психологічну неперервність життя попри зовнішню турбулентність і безлад. Завдяки стабільності цінностей та смислів зберігається відчуття власної значущості, що зменшує ризик ідентифікаційної дезорієнтації та кризи.

О. Савченко підкреслює роль когнітивного стилю, рефлексивної компетентності у функціонуванні та збереженні особистісної ідентичності [47]. Розвинена рефлексивність дає змогу усвідомлювати власні переживання, надавати їм зміст і інтеріоризувати новий досвід у структуру «Я». Вона відіграє ключову роль у самозбереженні і переінтерпретації подій, дозволяє усвідомлювати зміни, не втрачаючи при цьому почуття безперервності. Рефлексія виступає механізмом самовпорядкування: вона дає змогу аналізувати власні емоційні реакції, потреби та мотиви, перетворюючи імпульсивні

переживання на структурований досвід. Рефлексивна компетентність допомагає зберегти старі і сформувати нові цінності та смисли, сприяє розумінню того, що незважаючи на складні обставини «Я» залишають собою. У контексті війни, коли зовнішні ролі, соціальні очікування та життєві умови можуть радикально змінюватися, здатність аналізувати власні рішення та поведінку сприяє збереженню почуття автономії. Рефлексія забезпечує можливість гнучкої реконструкції образу «Я», жінка може приймати нові ролі, водночас утримуючи зв'язок із власною історією та значущими аспектами самості. Вона виконує регулятивну, аналітично-оціночну й захисну функції; підтримує психологічну стійкість, підсилює здатність до адаптації та визначає можливості відновлення суб'єктивних репрезентацій в умовах воєнних викликів. Не менш важливими виступають емоційна стійкість та адаптивні механізми подолання стресу, які дозволяють жінці зберігати психологічну рівновагу та не руйнувати образ себе під тиском зовнішніх подій [17; 35].

О. Даценко, О. Чиханцова, акцентують увагу на ролі резильєнтності, як психологічного ресурсу збереження автентичності та підтримки благополуччя під час війни [12; 57]. Резильєнтність як складова психологічного імунітету, забезпечує реалізацію функцій опору, що таким чином захищає власне «Я», стабільність і безперервність його функціонування. Завдяки резильєнтним умінням людина підтримує віру в себе, розширює межі самореалізації і підтримує власну ідентичність. Резильєнтність сприяє формуванню психологічного імунітету, дозволяє демонструвати гнучкість та адаптованість у складних обставинах війни.

Таким чином, результати теоретичного аналізу засвідчують, що соціальні чинники ідентичності жінки включають умови середовища, вплив кризових подій, а також ресурси самоздійснення, які можуть протидіяти негативним обставинам і сприяти збереженню цілісності та стабільності особистісного функціонування, навіть під час війни. Психологічні детермінанти розкриваються, в першу чергу, у площині самосвідомості, оскільки саме вона

забезпечує здатність жінки розуміти власну наповненість, унікальність, послідовність і внутрішню стійкість в умовах війни. Значущими в даному контексті виступають: рефлексивна компетентність, рівень травматизації, зрілість образу «Я», сформованість психологічного імунітету, механізмів саморегуляції та резильєнтності.

Висновки до розділу 1

Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено теоретичному аналізу проблеми особистісної ідентичності та визначенню основних соціально-психологічних чинників її функціонування у жінок під час війни.

В результаті дослідження вдалось з'ясувати, що особистісна ідентичність жінки є складним феноменом самосвідомості, фундаментальною і системною характеристикою особистості, що відображає процеси сталих суб'єктних репрезентацій і забезпечує відчуття автентичності, безперервності, внутрішньої узгодженості та смислової єдності незалежно від зовнішніх чи внутрішніх змін. Як «Я» центроване явище, особистісна ідентичність вирізняється структурною організацією (інтеграція когнітивного, афективного, поведінкового та аксіологічного компонентів); характеризується специфічними властивостями та виконує ряд глобальних функцій для збереження автентичності власного «Я».

Встановлено, що під час війни особистісна ідентичність може зазнавати суттєвих трансформацій, пов'язаних із ускладненнями соціально-рольової самореалізації жінки і переживанням травматичного досвіду. Трагічні обставини війни порушують цілісність і сталість уявлень про себе, призводячи до внутрішніх конфліктів та ненормативної кризи ідентичності.

Теоретичний аналіз проблеми дозволив виявити систему зовнішніх і внутрішніх чинників, які впливають на ідентичність жінок під час війни. Зовнішні включають умови середовища, вплив кризових подій, а також ресурси самоздійснення, які можуть протидіяти негативним обставинам і сприяти збереженню цілісності та стабільності особистісного функціонування, навіть під

час війни. Внутрішні детермінанти передбачають рефлексивну компетентність, рівень травматизації, зрілість образу «Я», сформованість психологічного імунітету, механізмів саморегуляції та резильєнтності, що впливають на характер самосприйняття, спосіб інтерпретації та підтримки власної особистості в складних умовах життя.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЖІНОК В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Методика дослідження психологічних особливостей особистісної ідентичності жінок та соціально-психологічних чинників впливу на неї

Дослідження особливостей особистісної ідентичності жінки в умовах війни потребувало системності та конкретизації на наступних етапах:

- *науково-теоретичному*, який передбачав системний аналіз проблеми ідентичності, конкретизації структури особистісної ідентичності жінок, впливу соціально-психологічних чинників на ідентичність у часи війни;
- *процедурно-методичному*, на якому формувався набір валідних методів вивчення соціально-психологічних, зовнішніх та внутрішніх чинників особистісної ідентичності жінок. Їх взаємозв'язок інтегрувався у систему емпіричних показників предмету дослідження;
- *емпірико-дослідницькому*, у ході якого проводилася психодіагностика особливостей особистісної ідентичності жінок та визначався вплив на неї соціально-психологічних чинників.

У процесі організації та проведення дослідження дотримувалися наступних вимог:

- добровільності участі у дослідженні, можливості відмовитися від участі;
- психологічного комфорту, уникання моральної чи психологічної шкоди досліджуваним;
- інформативності, при якій досліджуваним була надана повна інформація про мету, завдання експериментального дослідження, очікувані результати;
- конфіденційності, яка забезпечувала нерозголошення результатів психодіагностики іншим учасникам.

Отже, проблема вивчення особистісної ідентичності жінок та соціально-психологічних чинників впливу на неї під час війни, полягала в методологічній

побудові та практичному здійсненні комплексної стратегії дослідження, що спрямована як на теоретичне визначення феномену ідентичності з експериментальним вивченням соціально-психологічних чинників впливу на особистісну ідентичність під час війни, так і на прикладне з'ясування ефективності проведеного дослідження.

Емпіричний етап дослідження було організовано за допомогою Google-Forms у соціальних мережах (див. Додаток А). Відповідно, сформована вибірка жінок (136 осіб), соціально-демографічна характеристика (див. табл. 2.1.).

Таблиця 2.1.

Соціально-демографічна характеристики вибірки жінок (n=136)

№	Категорія	Значення	К-сть	%
1.	Вік	Молодий (25-44)	81	59,5
		Середній (44-60)	52	38,2
		Похилий (65-75)	3	2,2
2.	Сімейний статус	Одружена	82	60,3
		Не одружена	54	39,7
3.	Освіта	Вища (магістр)	111	81,6
		Вища (бакалавр)	13	9,6
		Середня	5	3,7
		Середня спеціальна	2	1,5
		Науковий ступінь	5	3,7

Продовження таблиці 2.1.

4.	Зайнятість	Повна	94	69,1
		Неповна	27	19,9
		Не працюю	15	11

На науково-теоретичному етапі нашого дослідження було виокремлено соціально-психологічні чинники впливу на особистісну ідентичність жінок в умовах війни. Так, до зовнішніх чинників віднесено умови проживання, кризові обставини, умови самоздійснення, відсутність системного професійного психологічного супроводу, проактивності, цінностей, прийняття досвіду, які пов'язані з внутрішніми: наявністю гнітючої тривоги як наслідку інтолерантності до невизначеності, проявів моральної травми, сили Его, цілісності, особистісною зрілістю, розвиненими аспектами ідентичності (самоцінністю, самоусвідомленістю, здатністю до саморегуляції та самоконтролю), відчуття саморозвитку, психологічної відкритості, сконцентрованості на теперішньому часі.

Застосовано комплекс методик для діагностики аспектів ідентичності та чинників, які впливають на особистісну ідентичність жінок (див. табл. 2.2. та 2.3.).

Основні аспекти особистісної ідентичності жінок (безперервність самовідчуття, самоцінність, зрілість, самоконтроль і регуляція) вважаємо за доцільне вимірювати за допомогою *Опитувальника психологічної імунної системи* (Psychological Immune System Inventory (PISI) або Psychological Immune Competence Inventory (PICI), скорочена версія якого представлена у дослідженнях О. Савченко та О. Борисової [46].

Таблиця 2.2.

Методики дослідження соціально-психологічних аспектів особистісної
ідентичності жінок

№	Аспект ідентичності	Шкали вимірювання	Методика психологічної оцінки
1	Безперервність самовідчуття	Синхронічність	Опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI) або Psychological Immune Competence Inventory (PICI))
2	Самоцінність	Почуття когерентності	Опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI) або Psychological Immune Competence Inventory (PICI))
3	Сила его	С – Емоційна стабільність (Emotional Stability)	16-факторний особистісний опитувальник Кеттела 16PF (16 Personality Factor Questionnaire (16PF))
4	Самоконтроль	Почуття контролю	Опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI) або Psychological Immune Competence Inventory (PICI))
5	Цілісність	Несуперечливість образу Я	Методика «Ясність Я-концепції» (Self-Concept-Clarity – SCC/ SCC-7) Дж. Д. Кемпбелла, в модифікації Колесніченко Л., Савченко О., Береженна О.
6	Зрілість	Самоефективність	Опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI) або Psychological Immune Competence Inventory (PICI))

Продовження таблиці 2.2.

№	Аспект ідентичності	Шкали вимірювання	Методика психологічної оцінки
7	Самоусвідомленість	Розуміння себе	Методика «Ясність Я-концепції» (Self-Concept-Clarity – SCC/ SCC-7) Дж. Д. Кемпбелла, в модифікації Л. Колесніченко, О. Савченко, О. Береженна
8	Відчуття саморозвитку	Селф як контекст	Скорочений багатофакторний запитальник для вимірювання психологічної гнучкості (MPFI-B) (в адаптації О. Савченко, Д. Лавриненка)
9	Психологічна відкритість	Розділення	
10	Сконцентрованість на теперішньому	Усвідомлення поточного моменту	

Таблиця 2.3.

Методики для психологічної оцінки чинників, які впливають на особистісну ідентичність

№	Чинник	Шкали вимірювання	Методика психологічної оцінки
1.	Моральна травма	Симптоми моральних травм	Шкала симптомів моральної травми (в адаптації Л. Засекіної, М. Козігори)
2.	Тривога	Гнітюча тривога	«Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) Н. Карлетона (в адаптації Г. Громової)
3.	Проактивність	Проактивність	Скорочений багатофакторний запитальник для вимірювання психологічної гнучкості (MPFI-B) (в адаптації О. Савченко, Д. Лавриненка)
4.	Цінності	Цінності	
5.	Прийняття досвіду	Прийняття	

Психологічна імунна система, як комплексне психічне утворення, виконує функції захисту психіки від руйнівного впливу зовнішніх та внутрішніх

факторів, протидіє відчуттю безпросвітності, безнадії, дозволяє розпізнати небезпеку, поновлювати емоційну саморегуляцію та баланс у структурі ідентичності. Для структури особистісної ідентичності аспекти (безперервність самовідчуття, самоцінність, зрілість, самоконтроль і регуляція), які вимірює означена методика, важливі як чинники захисту від деформації під впливом таких кризових явищ як війна. Усвідомлення власної самоцінності, зрілості, здатність до самоконтролю та саморегуляції забезпечують профілактику ментального імунодефіциту, підвищують стресостійкість, формують адаптивну поведінку, вкрай необхідну в умовах соціогенних погроз.

У запропонованій методиці 48 тверджень, які потребують варіантів відповіді, що найкраще описують поведінку досліджуваного за шкалою: 1 – «зовсім не описує мене»; 2 – «лише віддалено описує мене»; 3 – «частково описує мене»; 4 – «повністю описує мене». За наданим ключем підраховується загальна кількість набраних балів у наступних підсистемах: переконань та ефективного виконання; моніторингу-розробки-вирішення проблем; саморегуляції. Тестові норми за субшкалами дозволяють визначити низький, середній чи високий рівень розвитку психологічної імунної системи.

Для діагностики рівня розвитку таких аспектів ідентичності як безперервність самовідчуття, самоцінність, зрілість, самоконтроль нами використано наступні субшкали зазначеного опитувальника РІСІ:

- синхронічності (*безперервного, погодженого переживання власного Я у часі, коли внутрішні переживання синхронізуються з потоком свідомості без наявного дисонансу*) - 13R, 29R, 45R (низький рівень ≤ 5 ; середній 6-7; високий ≥ 8). Шкала синхронічності вимірює такий аспект ідентичності як *безперервність самовідчуття* як відчуття безперервності та тотожності себе у часі, незважаючи на зміни ситуації, ролей тощо. Це фундаментальний аспект ідентичності переживання свого минулого-майбутнього, теперішнього як єдиного цілого, зі збереженням стійкого Я;
- почуття когерентності (*сформованої емоційної регуляції, стійкості до*

- стресу, психічного благополуччя, особливо у кризових умовах)* - 3, 19, 35R (низький рівень ≤ 8 ; середній 9-10; високий ≥ 11). Дана субшкала вимірює *самоцінність* як фундаментальне почуття власної цінності, внутрішнє переконання, яке не залежить від зовнішніх досягнень, зроблених помилок чи оцінок оточуючих;
- контролю (*суб'єктивне відчуття можливості впливу на події, поведінку, середовище, що укріплює стабільність та цілісність Я*) - 2, 18, 34 (низький рівень ≤ 8 ; середній 9; високий ≥ 10). Субшкала вимірює рівень сформованості *самоконтролю* як здатності керувати своєю поведінкою, емоціями, імпульсами, щоб підтримати цілісність, стійкість Я, особливо у кризових умовах життя;
 - самоефективності (*впевненості у своїх силах для успішного виконання конкретних задач та досягнення цілей*) - 5R, 21, 37R (низький рівень ≤ 7 ; середній 8-9; високий ≥ 10). Означена субшкала визначає рівень *зрілості, впевненості у своїх силах для підтримки стійкості Я, стабільності самосприймання*.

Позначка R вимагає нарахування балів за зворотною шкалою.

У процесі дослідження особистісної ідентичності особливу увагу також слід звертати на такі аспекти її сформованості, як: цілісність та самоувідомленість. Для діагностики означених аспектів вибрано *методику «Ясність Я-концепції» (Self-Concept-Clarity – SCC/ SCC-7) Дж. Д. Кемпбелла, в модифікації Л. Колесніченко, О. Савченко, О. Береженної [24]*, яку можна використовувати на широкій популяції досліджуваних (зокрема, шкали «Несуперечність образу Я» та «Розуміння себе»). Діагностика цих аспектів ідентичності дозволяє визначити, наскільки досліджувані усвідомлюють свою унікальність, власний досвід, відчувають свою особистість впевненою, емоційно врівноваженою, здатною інтегрувати індивідуальні риси, цінності у когерентну структуру.

У методиці 7 тверджень, які потрібно оцінити по шкалі від 1 (категорично не погоджуюсь, до 5 - погоджуюсь повністю).

Низькі показники у діагностиці вказують на можливі прояви кризи ідентичності як ризику руйнації її цілісності, наявність психологічної нестабільності, а також визначають рівень самоусвідомленості (розмитість, часткову структурованість або чітку інтеграцію самоусвідомленості).

Важливим аспектом особистісної ідентичності є стійкість Я у часі і просторі, динамічність процесу адаптації Я до подій, що відбуваються. Саме сформована стійкість дозволяє оцінювати здатність жінок адаптувати самовизначення, без втрати самості до змін, що відбуваються у її житті. Психодіагностика дає можливість зрозуміти наявність психологічної гнучкості - динаміки ідентичності у процесі прийняття досвіду, рівня усвідомленості актуальних цінностей, здатності до самозмін. Інструментарієм для визначення аспектів ідентичності як чинників психологічної гнучкості є скорочений варіант *багатофакторного запитальника MPFI-B (Brief Multidimensional Psychological Flexibility Inventory)*.

За допомогою субшкал методики діагностується такі аспекти ідентичності як:

- *відчуття саморозвитку* (шкала «Селф як контекст») - суб'єктивне почуття прогресу та зростання у розумінні трансформації власної ідентичності, що виникає при усвідомленні й роботі над аспектами Я, сприяє підвищенню адаптованості до нових умов;
- *психологічна відкритість* (шкала «Розділення»), вона допомагає особистості інтегрувати нові переживання, ідеї, соціальний вплив на самоідентифікацію, не втрачаючи при цьому почуття безперервності свого Я;
- *сконцентрованість на теперішньому часі* (шкала «Усвідомлення поточного моменту»). Подібна здатність до сконцентрованості дозволяє фокусуватися на поточному моменті (як на основі цілісного Я), забезпечує емоційну

стабільність, рефлексію теперішнього часу, інтегруючи її з минулим та майбутнім, що сприятиме динамічній підтримці ідентичності.

Також за допомогою означеної методики можна провести психологічну оцінку наступних чинників впливу на особистісну ідентичність:

- *проактивність* (шкала «Проактивність»). Чинник проактивності – активна позиція особистості в формуванні та підтримці свого самовідчуття, здатність передбачати та керувати змінами у самоідентифікації, брати на себе відповідальність, а не пасивно реагувати на зовнішні впливи;
- *цінності* (шкала «Цінності»). Це ключові переконання та принципи, які визначають основні пріоритети у житті людини, формують основу її самоусвідомленості;
- *прийняття досвіду* (шкала «Прийняття»). За допомогою прийняття досвіду запускається процес усвідомлення та інтеграції життєвого досвіду у структуру самоідентифікації людини.

Досліджуваним пропонується, зосередившись на останніх тижнях власного життя, оцінити частоту 12 подій, що відбулися, погодитися з твердженнями від 1 (ніколи) до 6 (завжди). У результаті підрахунку балів визначаємо кількість балів на підшкалах психологічної гнучкості (по 2 на шкалу): «прийняття» (твердження 1-2); «усвідомлення поточного моменту» (3-4); «селф як контекст» (5-6); «розділення» (7-8); «цінності» (9-10); «проактивність» (11-12).

За отриманими результатами підраховується усереднений бал аспектів ідентичності та чинників впливу на неї у діапазоні 0-8. Показник >4-5 - свідчення психологічної гнучкості тобто, здатності приймати негативні думки, емоції без їх заперечення, усвідомлення перебування «тут і зараз» без відволікання на минуле чи майбутнє, визнання особистісних цінностей як спрямованості життя, активність дій у погодженості з власними цінностями, незважаючи на перепони.

16-факторний питальник Р. Кеттела призначений для виявлення фундаментальних та відносно незалежних рис особистості, які лежать у основі її поведінки. Риси аналізуються глибоко, дозволяють створювати профіль досліджуваного з наступним розумінням його особистості у багатьох аспектах. У процесі нашого дослідження використано *шкалу С* [52], яка вимірює емоційну стабільність-нестабільність, базову впевненість у собі - саме вона впливає на стійкість Я-концепції у різноманітних життєвих ситуаціях (зокрема, кризових, екстремальних). Емоційну стійкість можна трактувати як здатність Его долати стрес, проявляти витримку, спокій та формувати реалістичний погляд на події життя. Сила Его (С+) дає можливість запобігти кризі ідентичності.

На шкалі С - 12 тверджень, до кожного з яких надано 3 варіанти відповідей (a-b-c). Збіг відповідей a та c (з ключем) оцінюється у 2 бали; збіг відповідей з b - оцінюється у 1 бал. Підраховується кількість первинних («сирих») балів, які потім переводять у стени: 4 стени та нижче - низький полюс фактору; 5-6 - середній; 7 та > - високий.

Для розуміння руйнівного впливу такого загрозливого соціально-психологічного фактору як війна на особистісну ідентичність жінки потрібно вивчення симптомів моральної травми, які провокують кризи самооцінки, підсилюють почуття провини, безпорадності, сорому, сприяють втраті змісту життя. Набуті моральні травми можуть спровокувати кризу ідентичності, передаватися наступним поколінням дітей через паттерни духовного занепаду, стійкого почуття провини, депресивного стану. Для жінки втрачаються можливості саморозвитку, посилюється соціальна ізоляція. Для діагностики наявності симптомів моральної травми використано «*Шкалу симптомів моральної травми*» (в адаптації Л. Засекіної, М. Козігори [16]). У методиці 11 тверджень, кожне з яких оцінюється від 1 до 10 балів в залежності від ступеню прояву у досліджуваних. Отримані бали складаються з врахуванням як прямих, так і зворотних тверджень.

Шкала не має офіційно встановлених порогових значень для класифікації низького, середнього, високого ступенів вираженості травми, а інтерпретується шляхом порівняння усереднених балів по підшкалах.

Вважається, що у випадку коли набрано 10-30 балів, то можна констатувати відсутність (або незначний прояв) моральної травми; 31-60 балів - показник середнього рівня (помірно виражених симптомів провини чи сорому, конфлікту в особистісних переконаннях, але без критичної дезадаптації), у випадку, коли набрано 61-80 балів (високий рівень), це свідчення наявності самоосуду, втрати сенсу життя, низької самоефективності, значного дискомфорту у результаті моральних переживань, що потребує відповідного психологічного супроводу. Критичним рівнем вираженості моральної травми вважається 81-100 балів, який потребує термінової підтримки та психотерапії.

Вагомий вплив на особистісну ідентичність має інтолерантність до невизначеності (психологічна властивість, яка породжує сильний дискомфорт, тривогу перед непередбачуваними, незрозумілими ситуаціями, якою є війна). Особистість з високим рівнем інтолерантності до невизначеності ригідна у мисленні, невпевнена у собі, недостатньо адаптивна, схильна до депресій. На думку Г. Громової, дані отримані від відповідей на запитання шкали «*гнітючої тривоги*» можуть також свідчити про тілесно-емоційні реакції на ситуації невизначеності та несподіваних подій та, відповідно, бути пов'язаною усіма видами тривоги (ситуативною, особистісною тривогою), мати такі ж соматичні прояви.

Для дослідження означеної властивості використана *діагностична шкала з методики «Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) Н. Карлетона (в адаптації Г. Громової)[60]*. Методика містить дві шкали - гнітючої та прогностичної тривоги. Прогностична - специфічний вид тривоги, пов'язаний з очікуванням негативних подій, прогнозуванні майбутніх загроз в умовах невизначеності. Гнітюча тривога - один з підвидів тривоги, якому притаманний важкий внутрішній тиск, дискомфорт без визначеної причини. На відміну від

прогностичної тривоги, гнітюча фокусується на поточних переживаннях, тілесно-емоційних реакціях на невизначені події, проявляється у постійній напрузі, дискомфорті, сталому почутті неспокою.

Гнітюча тривога діагностується за допомогою 5 тверджень, відповіді на які надаються за ступенем згоди-незгоди (від «зовсім нетипово для мене» - 1 бал до «дуже типово для мене» - 5 балів). 5-10 набраних балів - показник низького рівня гнітючої тривоги; 11-17 балів - середній; 18-25 - високий.

Також нами використано методи первинної та вторинної математичної статистики.

Комбінація використаних методів та методик для дослідження особистісної ідентичності жінки та соціально-психологічних чинників впливу на неї оптимальна: методики валідні, стандартизовані, релеванті до феномену, емпірично ефективні.

2.2. Особливості переживання особистісної ідентичності жінками

Для формування цілісного уявлення про психологічні особливості особистісної ідентичності жінок в умовах війни на першому етапі аналізу результатів було здійснено операціоналізацію складових особистісної ідентичності.

Цей підрозділ присвячено аналізу власне особливостей особистісної ідентичності. У його межах розглядаються психологічні характеристики, що відображають різні аспекти ідентичності, які забезпечують відчуття цілісності, стабільності та безперервності особистісного досвіду. Для цього було використано низку методик, спрямованих на оцінку різних аспектів ідентичності. Опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI), шкалу емоційної стабільності 16-факторного особистісного опитувальника Кеттела 16PF (16 Personality Factor Questionnaire (16PF), методику «Ясність Я-концепції (SCC-7)» (Self-Concept-Clarity) Дж. Д.

Кемпбелла, в модифікації Л. Колесніченко, О. Савченко, О. Береженна, а також окремі шкали Скороченого багатofакторного запитальника для вимірювання психологічної гнучкості (MPFI-B) (в адаптації О. Савченко, Д. Лавриненка). Аналіз цих показників дозволив нам визначити, наскільки збереженою та внутрішньо узгодженою є особистісна ідентичність жінок в умовах тривалого стресу та соціальної нестабільності.

Отже, у межах першого етапу аналізу результатів дослідження було здійснено описову статистичну обробку показників, що відображають наступні аспекти ідентичності: безперервність самовідчуття, самоцінність, самоконтроль, зрілість, сила его, цілісність, самоусвідомленість, відчуття саморозвитку, психологічна відкритість, сконцентрованість на теперішньому.

Першими розглянемо результати, отримані за окремими шкалами Опитувальника психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory, PISI) (див. табл. 2.4.).

Таблиця 2.4.

Результати за окремими аспектами прояву особистісної ідентичності жінок

Шкала вимірювання	Аспект ідентичності	Серед. знач.	Медіана	Стандарт. відхил.	Мін. знач.	Макс. знач.
Синхронічність	Безперервність самовідчуття	6.71	6.00	2.15	3	12
Почуття когерентності	Самоцінність	9.68	10.00	1.80	4	12
Почуття контролю	Самоконтроль	9.27	9.00	1.42	5	12
Самоефективність	Зрілість	7.90	8.00	2.30	3	12
Емоційна стабільність	Сила его	13.0	13.0	3.32	6	22

Шкала вимірювання	Аспект ідентичності	Серед. знач.	Медіана	Стандарт. відхил.	Мін. знач.	Макс. знач.
--------------------------	----------------------------	---------------------	----------------	--------------------------	-------------------	--------------------

Несуперечливість Я-концепції	Цілісність	14.1	14.0	3.74	6	20
Розуміння себе	Самоусвідомленість	10.7	11.0	2.59	3	15
Селф як контекст	Відчуття саморозвитку	8.55	9.00	2.27	3	12
Розділення	Психологічна відкритість	6.46	6.00	2.23	2	12
Усвідомлення поточного моменту	Сконцентрованість на теперішньому	8.42	8.00	1.92	4	12

Продовження таблиці 2.4.

А саме, для аналізу було взято два показники підсистеми переконань та ефективного виконання (почуття когерентності та самоефективність) і два підсистеми саморегуляції (синхронічність і почуття контролю).

Як засвідчили результати, найвищі середні значення зафіксовано за шкалами почуття когерентності ($M = 9,68$; $SD = 1,80$) та почуття контролю ($M = 9,27$; $SD = 1,42$). Домінування цих показників чітко демонструє наявність у респонденток відносно цілісного бачення подій власного життя, здатності осмислювати складні життєві обставини як структуровані та певною мірою контрольовані. Надзвичайно важливо, що в умовах війни це може виступати важливим внутрішнім ресурсом, що підтримує відчуття передбачуваності та зменшує рівень дезорієнтації.

Показник самоефективності є дещо нижчим ($M = 7,90$; $SD = 2,30$) і при цьому характеризується більшою варіативністю. Це може відобразити індивідуальні відмінності у впевненості жінок у власній здатності ефективно діяти та впливати на життєві обставини в ситуації війни, де можливості реального контролю часто є обмеженими. Найнижчі середні значення зафіксовано за шкалою синхронічності ($M = 6,71$; $SD = 2,15$), що може свідчити про менш виражене переживання узгодженості між внутрішніми станами та зовнішніми подіями. Слід зазначити, що такий результат є очікуваним у

контексті воєнної реальності, яка порушує звичні життєві ритми та суб'єктивне відчуття гармонії між «внутрішнім» і «зовнішнім».

Подальший аналіз було спрямовано на вивчення такого аспекту, як сила емоційної стабільності, яка вимірюється через шкалу емоційної стабільності. Середнє значення за шкалою емоційної стабільності опитувальника 16PF ($M = 13,0$; $SD = 3,32$). Це дозволяє говорити про те, що загалом досліджувані жінки демонструють відносну здатність зберігати емоційну рівновагу, контролювати власні емоційні реакції та залишатися функціонально стабільними у складних життєвих ситуаціях. Також цей показник може відображати адаптивну напругу, характерну для життя в умовах тривалої війни, коли необхідність продовжувати повсякденне функціонування поєднується з постійним переживанням невизначеності, втрат і загроз.

Вказане підтверджується і значенням стандартного відхилення, а також широким діапазоном мінімальних і максимальних показників (від 6 до 22), які свідчать про суттєві індивідуальні відмінності у рівні емоційної стабільності. Це означає, що поряд із жінками, які зберігають відносну емоційну рівноваженість, у вибірці є й ті, для кого характерна підвищена емоційна вразливість, внутрішня напруга та труднощі з емоційною саморегуляцією. Такі відмінності можуть бути пов'язані як з особистісними ресурсами, так і з індивідуальним досвідом війни.

Наступним кроком аналізу стало вивчення цілісності та самоусвідомленості.

За шкалою несуперечливості Я-концепції отримано середнє значення $M = 14,1$ ($M_e = 14,0$; $SD = 3,74$). Це свідчить про відносну внутрішню узгодженість уявлень про себе, водночас наявність досить значної варіативності може вказувати на те, що для частини жінок Я-образ залишається нестабільним та суперечливим, що є типовим у ситуаціях тривалих соціальних та життєвих змін. Показник розуміння себе ($M = 10,7$; $SD = 2,59$) також перебуває в межах середніх значень, що свідчить про збережену, але не повністю стабільну здатність до рефлексивного усвідомлення власних рис, мотивів і життєвих орієнтирів. У

контексті війни такі результати можуть відображати процеси переосмислення себе, ролей і життєвих пріоритетів, які ще не набули остаточної структурованості.

Таким чином, показники ясності Я-концепції вказують на те, що особистісна ідентичність жінок перебуває у стані динамічної трансформації, з поєднанням елементів стабільності та внутрішньої невизначеності.

Завершальним етапом аналізу описових статистик стало вивчення відчуття саморозвитку, психологічної відкритості та сконцентрованості на теперішньому, які розглядаються як важливий механізм адаптації до стресових умов.

Найвищі середні значення зафіксовано за шкалами селф як контекст ($M = 8,55$; $Me = 9,00$; $SD = 2,27$) та усвідомлення поточного моменту ($M = 8,42$; $Me = 8,00$; $SD = 1,92$). Це свідчить про здатність досліджуваних жінок дистанціюватися від власних переживань, зберігаючи спостережливу позицію щодо себе, а також бути залученими у поточний досвід, що є важливим фактором психологічної стійкості в умовах невизначеності.

Натомість показник розділення (когнітивної дифузії) має дещо нижче середнє значення ($M = 6,46$; $Me = 6,00$; $SD = 2,23$), що може вказувати на труднощі у дистанціюванні себе від тривожних думок та емоцій, пов'язаних із воєнними подіями. Такий результат є закономірним з огляду на хронічний характер стресу та постійну актуалізацію загроз.

Для визначення загального показника рівня сформованості особистісної ідентичності жінок, який буде враховувати всі раніше визначені аспекти, ми провели експлораторний факторний аналіз. Перевірка придатності даних до факторного аналізу засвідчила високу адекватність вибірки ($KMO = 0,868$), а також статистичну значущість критерію сферичності Бартлетта, що підтверджує доцільність подальшого аналізу ($p < 0,001$). Факторний аналіз був виконаний в програмі Jamovi 2.6.26, з використанням методу максимальної правдоподібності та ротації Облімін. Результати факторного аналізу представлено в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5.

Факторна структура особистісної ідентичності жінок в умовах війни

Показники за методиками	Аспект особистісної ідентичності	Фактор	Показник унікальності
Самоефективність	Зрілість	0.783	0.387
Синхронічність	Безперервність самовідчуття	0.759	0.424
Несуперечливість Я-концепції	Цілісність	0.727	0.471
Емоційна стабільність	Сила его	0.728	0.470
Усвідомлення поточного моменту	Сконцентрованість на теперішньому	0.722	0.479
Почуття когерентності	Самоцінність	0.699	0.511
Почуття контролю	Самоконтролю	0.441	0.805
Селф як контекст	Відчуття саморозвитку	0.703	0.506
Розуміння себе	Самоусвідомленість	0.555	0.692
Розділення	Психологічна відкритість	0.730	0.467

Як можемо побачити з результатів вище, було виокремлено один узагальнений фактор, до якого увійшли всі досліджувані показники з достатньо високими факторними навантаженнями (0,441 - 0,783) і який пояснює 42,5% загальної дисперсії. Згідно з наведеними коефіцієнтами, найбільший внесок у формування цього фактору мають такі аспекти особистісної ідентичності як зрілість, безперервність самовідчуття, цілісність, сила его, психологічна відкритість та сконцентрованість на теперішньому.

Значущі факторні навантаження також продемонстрували такі аспекти особистісної ідентичності як самоцінність, відчуття саморозвитку і самоусвідомлення, що вказує на включеність смислового та рефлексивного вимірів у загальну структуру ідентичності. Дещо нижче навантаження має самоконтроль, що може свідчити про його більш автономну роль, однак і він залишається інтегрованим у спільний фактор.

Отримана факторна структура дозволяє розглядати особистісну ідентичність жінок в умовах війни як цілісний, інтегрований психологічний конструкт, у межах якого усі компоненти тісно переплетені між собою.

Нами був розрахований інтегративний показник переживання особистісної ідентичності за допомогою методу оцінки «Thurstone», пакету EFA, Jamovi 2.6.26. Для подальшого уточнення результатів та характеристики індивідуальних відмінностей було проаналізовано розподіл значень за загальним показником, який відображає загальний рівень переживання особистісної ідентичності у вибірці. На рисунку 2.1. подано гістограму розподілу індивідуальних балів, що дозволяє оцінити характер варіативності цього інтегрального показника серед респонденток.

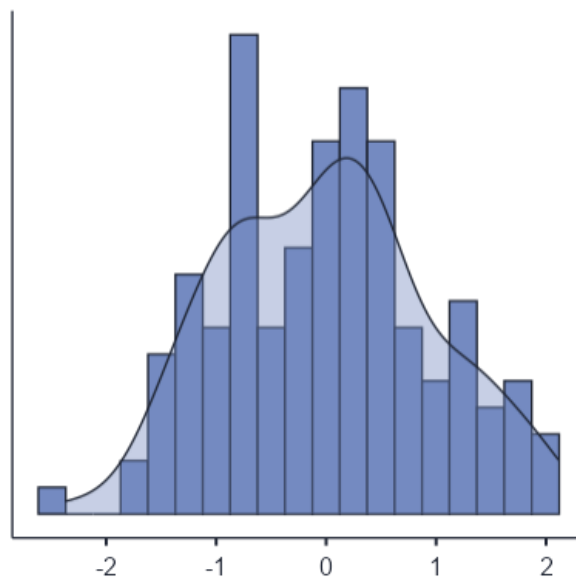

Рис. 2.1. Розподіл індивідуальних значень за загальним показником переживання особистісної ідентичності у вибірці досліджуваних жінок

Як видно з рисунка вище, розподіл значень загального рівня переживання особистісної ідентичності у вибірці відповідає нормальному розподілу. Емпіричне значення за критерієм Шапіро-Вілка дорівнює 0,987, $p=0,248$; що підтверджує нормальний розподіл. Це свідчить про наявність індивідуальних відмінностей між респондентками щодо інтенсивності переживання власної ідентичності, водночас без домінування крайніх варіантів. Згідно отриманих

результатів, загальний рівень переживання особистісної ідентичності, отриманий на основі факторного аналізу, характеризується середнім значенням, близьким до нуля ($M \approx 0$), та стандартним відхиленням $SD = 0,94$.

Завершаючим кроком даного етапу математико-статистичної обробки даних була побудова регресійної моделі (див. табл. 2.6.), спрямованої на прогнозування загального рівня переживання особистісної ідентичності як інтегрального показника. До моделі було включено як ресурсні чинники (цінності та проактивність), так і чинники ризику (гнітюча тривога та симптоми моральної травми), що відповідає логіці нашого дослідження.

Таблиця 2.6.

Регресійна модель для прогнозування переживання особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.864	0.746	96.3	4	131	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – переживання особистісної ідентичності)</i>						
Предиктор		Оцінка	SE	t	p	Стандартна оцінка
Константа		0.8199	0.40314	2.03	0.044	
Цінності		0.0996	0.02916	3.42	<.001	0.204
Проактивність		0.0650	0.02993	2.17	0.032	0.136
Гнітюча тривога		-0.0775	0.01366	-5.67	<.001	-0.330
Симптоми моральної травми		-0.0247	0.00381	-6.48	<.001	-0.390

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Як можна побачити з результатів вище, отримана регресійна модель виявилася статистично значущою ($F = 96,3$; $p < 0,001$) і пояснює 75% варіативності загального рівня переживання особистісної ідентичності ($R^2 =$

0,746). Це свідчить про те, що обрані у якості залежних змінних чинники мають вагоме значення для розуміння того, як жінки переживають власну ідентичність у воєнному контексті.

Результати аналізу показали, що цінності ($\beta = 0,204$; $p < 0,001$) та проактивність ($\beta = 0,136$; $p = 0,032$) мають позитивний внесок у загальний рівень переживання особистісної ідентичності. Разом з тим, гнітюча тривога ($\beta = -0,330$; $p < 0,001$) та симптоми моральної травми ($\beta = -0,390$; $p < 0,001$) продемонстрували виражений негативний вплив на загальний рівень переживання особистісної ідентичності. Причому, як видно з результатів, саме моральна травма виявилася найпотужнішим дезінтегруючим чинником у моделі. Це свідчить про те, що переживання морального дистресу, пов'язаного з порушенням базових уявлень про справедливість, відповідальність і власну роль у подіях війни, має глибокий вплив на те, як жінки сприймають і переживають свою ідентичність.

Таким чином, результати загальної регресійної моделі підтверджують, що переживання особистісної ідентичності жінок під час війни визначається балансом між дезінтегруючими чинниками (тривога, моральна травма) та ресурсами психологічної гнучкості (цінності, проактивність).

Висновки до розділу 2

Емпіричний етап дослідження проводився у онлайн-режимі за допомогою Google-Forms. Вибірка – 136 жінок.

У ході проведеного дослідження було комплексно проаналізовано особливості особистісної ідентичності жінок в умовах війни та визначено соціально-психологічні чинники, які впливають на її функціонування.

Використано комплекс методик, спрямованих на оцінку різних аспектів ідентичності: опитувальник психологічної імунної системи (Psychological Immune System Inventory (PISI), шкалу емоційної стабільності 16-факторного особистісного опитувальника Кеттела 16PF (16 Personality Factor Questionnaire

(16PF), методику «Ясність Я-концепції (SCC-7)» (Self-Concept-Clarity) Дж. Д. Кемпбелла, в модифікації Л. Колесніченко, О. Савченко, О. Береженна, а також окремі шкали Скороченого багатofакторного запитальника для вимірювання психологічної гнучкості (MPFI-B) (в адаптації О. Савченко, Д. Лавриненка).

Визначено, що жінки зберігають почуття когерентності, контролю та самоєфективності, це дозволяє їм підтримувати відчуття упорядкованості життя й власної дієздатності в умовах війни. Водночас значна варіативність показників емоційної стабільності та окремих компонентів Я-концепції вказує на різні траєкторії психологічної адаптації та різний рівень емоційної вразливості.

Результати експлораторного факторного аналізу підтвердили наші попередні висновки та показали, що особистісна ідентичність жінок в умовах війни має інтегрований характер. Вона може бути описана через єдиний узагальнений фактор, який об'єднує когнітивні компоненти Я-концепції, емоційну стабільність і регуляторні ресурси психологічної гнучкості. Це дозволяє розглядати ідентичність як цілісну систему, спрямовану на збереження внутрішньої узгодженості та життєздатності в умовах тривалого воєнного стресу.

Результати лінійного регресійного аналізу дали змогу побачити, що особистісна ідентичність жінок функціонує у тісному зв'язку з чинниками ризику та особистісними ресурсами. Встановлено, що гнітюча тривога та симптоми моральної травми мають стійкий негативний зв'язок із емоційною стабільністю, ясністю Я-концепції, почуттям когерентності, синхронічністю життєвого досвіду та самоєфективністю. Це свідчить про їхній виражений дезінтегруючий вплив на цілісність Я та відчуття внутрішньої стабільності.

Водночас аналіз показав, що компоненти психологічної гнучкості виконують важливу ресурсну функцію. Зокрема, орієнтація на особистісно значущі цінності, проактивність і здатність до усвідомлення поточного моменту позитивно пов'язані з ясністю уявлень про себе, емоційною стабільністю та регуляторними ресурсами. Це дозволяє нам стверджувати, що збереження

смилових орієнтирів і активної позиції допомагає підтримувати цілісність особистісної ідентичності навіть за умов воєнного стресу.

РОЗДІЛ 3. ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСНУ ІДЕНТИЧНІСТЬ ЖІНОК ПІД ЧАС ВІЙНИ

3.1. Поаспектний аналіз соціально-психологічних чинників особистісної ідентичності

З метою виявлення загальної структури взаємозв'язків між показниками особистісної ідентичності жінок та соціально-психологічними чинниками в умовах війни було проведено розвідувальний кореляційний аналіз. Його завданням було окреслення найбільш змістовно значущих зв'язків між досліджуваними змінними, які надалі можуть бути покладені в основу більш поглибленого аналізу. Попередньо було здійснено перевірку нормальності емпіричних розподілів, за результатами якої для подальшої обробки даних було обрано непараметричні методи (див. Додаток Б).

До кореляційної матриці було включено показники, що відображають аспекти особистісної ідентичності (безперервність самовідчуття, самоцінність, сила еґо, самоконтроль, цілісність, зрілість, самоусвідомленість, відчуття саморозвитку, психологічна відкритість, сконцентрованість на теперішньому), а також соціально-психологічні чинники (як ризику, так і ресурсу), зокрема симптоми моральної травми, гнітючої тривоги і такі чинники як проактивність, цінності, прийняття досвіду. Для оцінки зв'язків використовувався коефіцієнт рангової кореляції Спірмена. Повна кореляційна матриця подана в Додатку Б, а нижче наведено лише найбільш змістовно значущі кореляційні зв'язки.

У результаті кореляційного аналізу було виявлено, що показники особистісної ідентичності жінок в умовах війни утворюють внутрішньо узгоджену систему взаємозв'язків. Зокрема, показник несуперечливості Я-концепції тісно пов'язаний з показником її ясності ($r = 0,920$; $p < 0,001$), розумінням себе ($r = 0,505$; $p < 0,001$), що свідчить про цілісність і стабільність Я-образу як психологічного утворення.

Аналіз чинників ризику показав, що гнітюча тривога та симптоми моральної травми мають виражений дезінтегруючий вплив на ключові компоненти особистісної ідентичності. Зокрема, підвищення рівня гнітючої тривоги пов'язане зі зниженням емоційної стабільності ($r = -0,617$; $p < 0,001$), а також зі зменшенням почуття когерентності ($r = -0,434$; $p < 0,001$), синхронічності життєвого досвіду ($r = -0,570$; $p < 0,001$) та самоефективності ($r = -0,592$; $p < 0,001$). Окрім цього, гнітюча тривога негативно корелює з ясністю Я-концепції ($r = -0,517$; $p < 0,001$) і показником «розділення», що відображає здатність особистості дистанціюватися від тимчасових переживань при усвідомленні своїх базових характеристик ($r = -0,503$; $p < 0,001$), що свідчить про поступове порушення здатності дистанціюватися від складних внутрішніх переживань і зберігати цілісне уявлення себе в умовах хронічної невизначеності.

Подібну дезінтегруючу дію демонструють і симптоми моральної травми. Їх зростання асоціюється зі зниженням емоційної стабільності ($r = -0,600$; $p < 0,001$), порушенням почуття когерентності ($r = -0,528$; $p < 0,001$) та суттєвим зменшенням синхронічності ($r = -0,658$; $p < 0,001$). Водночас симптоми моральної травми негативно пов'язані і з ясністю Я-концепції ($r = -0,512$; $p < 0,001$), самоефективністю ($r = -0,557$; $p < 0,001$) та здатністю до розділення ($r = -0,568$; $p < 0,001$), що вказує на глибоке порушення внутрішньої цілісності Я.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що як гнітюча тривога, так і симптоми моральної травми впливають не на окремі ізольовані характеристики, а на ядро особистісної ідентичності, підриваючи її когнітивну узгодженість, емоційну врівноваженість і регуляторні ресурси. Це підтверджує системний характер дезінтеграційних процесів, що розгортаються в психіці жінок унаслідок тривалого воєнного стресу.

Водночас компоненти психологічної гнучкості виступають важливими ресурсними чинниками підтримки особистісної ідентичності в умовах війни. Зокрема, орієнтація на особистісно значущі цінності позитивно пов'язана з ясністю Я-концепції ($r = 0,513$; $p < 0,001$), несуперечливістю Я-образу ($r = 0,503$;

$p < 0,001$) та розумінням себе ($r = 0,368$; $p < 0,001$), що свідчить про роль ціннісних орієнтирів у збереженні внутрішньої узгодженості та визначеності ідентичності.

Подібну підтримувальну функцію виконує й проактивність, яка позитивно корелює з ясністю Я-концепції ($r = 0,518$; $p < 0,001$), самоефективністю ($r = 0,485$; $p < 0,001$), емоційною стабільністю ($r = 0,446$; $p < 0,001$) та почуттям когерентності ($r = 0,445$; $p < 0,001$). Це вказує на те, що готовність діяти відповідно до власних смислів і брати активну позицію щодо життя сприяє не лише збереженню чіткого уявлення про себе, а й підтримці відчуття внутрішньої цілісності та психологічної стійкості.

Важливу роль у структурі ресурсів відіграє також усвідомлення поточного моменту, яке позитивно пов'язане з ясністю Я-концепції ($r = 0,485$; $p < 0,001$), емоційною стабільністю ($r = 0,418$; $p < 0,001$), почуттям когерентності ($r = 0,414$; $p < 0,001$) та несуперечливістю Я-концепції ($r = 0,469$; $p < 0,001$). Це свідчить про те, що здатність залишатися в контакті з поточним досвідом без надмірного уникнення чи злиття з негативними переживаннями підтримує стабільність і цілісність особистісної ідентичності.

Таким чином, компоненти психологічної гнучкості не лише протистоять дезінтегруючому впливу тривоги та моральної травми, а й сприяють підтримці переживанню цілісності особистісної ідентичності, які допомагають жінкам психологічно підтримувати себе з умовах тривалого воєнного стресу.

Результати розвідувального кореляційного аналізу дозволили окреслити загальну структуру взаємозв'язків між показниками особистісної ідентичності жінок та соціально-психологічними чинниками в умовах війни. Виявлені кореляції частково підтверджують припущення щодо наявності дезінтегруючого впливу чинників ризику, зокрема гнітючої тривоги та симптомів моральної травми, так і ресурсну роль компонентів психологічної гнучкості, пов'язаних із збереженням ціннісної орієнтації та активної життєвої позиції.

З метою глибшого розуміння психологічних механізмів формування особистісної ідентичності жінок в умовах війни було проведено серію регресійних аналізів. Поаспектний підхід дозволив розглянути кожен із десяти аспектів особистісної ідентичності як окрему залежну змінну та виявити ті психологічні чинники, які здійснюють найбільш вагомий вплив на їх прояв.

У ролі потенційних предикторів у регресійних моделях розглядалися прийняття досвіду, проактивність, цінності, гнітюча тривога та симптоми моральної травми. Водночас при інтерпретації результатів було зосереджено увагу виключно на статистично значущих предикторах, що дозволило підвищити змістову чіткість отриманих даних.

Перш за все було проаналізовано чинники, що впливають на безперервність самовідчуття, яке к нашому дослідженні представлено шкалою синхронічності («Опитувальник психологічної імунної системи (PISI)»). Результати представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Регресійна модель прогнозування рівня безперервності самовідчуття як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R²	F	df1	df2	p
1	0.682	0.465	57.9	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – синхронічність)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	12.1562	0.5371	22.63	<.001		
Гнітюча тривога	-0.1579	0.0431	-3.67	<.001	-0.296	
Симптоми моральної травми	-0.0661	0.0116	-5.69	<.001	-0.459	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Як бачимо з таблиці 3.1., побудована регресійна модель є статистично значущою ($F = 57,9$; $p < 0,001$) та пояснює 46,5% дисперсії показника рівня безперервності самовідчуття ($R^2 = 0,465$). Результати показали, що значущий негативний вплив виявлено з боку гнітючої тривоги ($\beta = -0,296$; $p < 0,001$) та симптомів моральної травми ($\beta = -0,459$; $p < 0,001$), причому саме моральна травма демонструє найбільшу силу впливу. Це свідчить про те, що переживання травм, які зачіпають моральну сферу, моральних конфліктів і втрати базових уявлень про справедливість суттєво підбивають відчуття внутрішньої узгодженості та балансу, а хронічна тривога додатково посилює цю тенденцію.

Подібна закономірність простежується і щодо почуття самоцінності, яке представлено шкалою когерентності того ж «Опитувальника психологічної імунної системи (PISI)», що дозволяє говорити про спільні психологічні механізми порушення базових аспектів ідентичності під впливом моральної травми (див. табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Регресійна модель прогнозування рівня почуття самоцінності як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.623	0.388	42.1	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – почуття когерентності)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнт а	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	9.9001	0.96718	10.24	<.001		
Цінності	0.2544	0.07236	3.52	<.001	0.273	
Симптоми моральної травми	-0.0533	0.00939	-5.68	<.001	-0.442	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Отримана регресійна модель для цього аспекту є статистично значущою ($F = 42,1$; $p < 0,001$) та пояснює 38,8% дисперсії показника самоцінності ($R^2 = 0,388$). Позитивний внесок у формування самоцінності здійснюють цінності ($\beta = 0,273$; $p < 0,001$), тоді як симптоми моральної травми чинять виражений негативний вплив ($\beta = -0,442$; $p < 0,001$). Отримані результати свідчать про те, що система особистісних цінностей виконує стабілізуючу та підтримуючу функцію, сприяє збереженню відчуття власної значущості та внутрішньої опори навіть за умов воєнного стресу. Водночас переживання моральної травми суттєво підриває самоцінність, порушуючи базове відчуття власної людської гідності.

Таблиця 3.3.

Регресійна модель прогнозування почуття самоконтролю як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.358	0.128	19.7	1	134	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – почуття контролю)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	6.890	0.5489	12.55	<.001		
Цінності	0.262	0.0590	4.44	<.001	0.358	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² – коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Аналіз чинників, пов'язаних із почуттям самоконтролю, як аспекту особистісної ідентичності (див. табл. 3.3.) показав, що отримана нами регресійна модель є статистично значущою ($F = 19,7$; $p < 0,001$), однак пояснює відносно невелику частку дисперсії, лише 13% ($R^2 = 0,128$). Єдиним значущим предиктором тут виступили цінності ($\beta = 0,358$; $p < 0,001$). Це вказує на те, що в умовах війни відчуття самоконтролю значною мірою ґрунтується не на

емоційному стані, а на внутрішніх ціннісних орієнтирах, які забезпечують суб'єктивне відчуття опори та впливу на власне життя. Водночас відносно невисокий показник поясненої дисперсії може свідчити про те, що почуття самоконтролю в умовах війни є багатофакторним утворенням і значною мірою залежить від ситуативних та зовнішніх обставин, які не були включені до цієї моделі. Таким чином, цінності виконують роль внутрішнього регулятора, що дозволяє зберігати відчуття контролю над собою навіть за умов об'єктивної невизначеності та обмеженого впливу на події.

Таблиця 3.4.

Регресійна модель прогнозування рівня зрілості як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.659	0.434	33,7	3	132	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – почуття самоефективності)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	10.7867	1.3438	8.03	<.001		
Проактивність	0.2095	0.0924	2.27	0.025	0.180	
Гнітюча тривога	-0.1948	0.0496	-3.93	<.001	-0.340	
Симптоми моральної травми	-0.0401	0.0135	-2.98	0.003	-0.260	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

При аналізі аспекту зрілості, який у нашому дослідженні був представлений шкалою самоефективності опитувальника PISI (див. табл. 3.4.), було встановлено, що регресійна модель є статистично значущою (F = 33,7; p < 0,001) та пояснює 43,4% дисперсії показника (R² = 0,434). Зокрема, значущий

позитивний вплив здійснює проактивність ($\beta = 0,180$; $p = 0,025$), тоді як гнітюча тривога ($\beta = -0,340$; $p < 0,001$) та симптоми моральної травми ($\beta = -0,260$; $p = 0,003$) мають негативний внесок. Отримані результати свідчать про те, що зрілість як здатність до відповідального, усвідомленого та ефективного функціонування підтримується активною життєвою позицією, водночас істотно знижується її рівень під впливом хронічної тривоги та морально-травматичних переживань, які підривають відчуття компетентності та суб'єктивної спроможності діяти.

Таблиця 3.5.

Регресійна модель прогнозування сили Его як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.672	0.451	54.6	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – емоційна стабільність)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	21.3983	0.8395	25.49	<.001		
Гнітюча тривога	-0.3212	0.0673	-4.77	<.001	-0.390	
Симптоми моральної травми	-0.0792	0.0182	-4.37	<.001	-0.357	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Подальший аналіз показав, що сила Его як аспект особистісної ідентичності значною мірою зумовлюється саме дестабілізуючими чинниками (див. табл. 3.5.). Регресійна модель є статистично значущою ($F = 54,6$; $p < 0,001$) та пояснює 45,1% дисперсії ($R^2 = 0,451$). Як бачимо з отриманих результатів, негативний вплив на силу Его мають гнітюча тривога ($\beta = -0,390$; $p < 0,001$) та симптоми моральної травми ($\beta = -0,357$; $p < 0,001$), що свідчить про високу

вразливість жінок до тривалого психологічного напруження в умовах війни. Іншими словами, зростання тривалого тривожного напруження та переживання морально-травматичного досвіду супроводжуються зниженням емоційної стабільності, здатності до саморегуляції, а отже і психологічної витривалості.

Таким чином, сила Его показала себе як доволі вразливий компонент особистісної ідентичності, який істотно послаблюється під впливом хронічної тривоги та моральних травм, характерних для воєнного контексту.

Таблиця 3.6.

Регресійна модель прогнозування цілісності як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.644	0.415	31.2	3	132	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – несуперечливість Я-концепції)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	15.271	2.0231	7.55	<.001		
Прийняття	-0.223	0.1096	-2.03	0.044	-0.136	
Цінності	0.645	0.1393	4.63	<.001	0.334	
Гнітюча тривога	-0.381	0.0670	-5.69	<.001	-0.411	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Аналіз цілісності як елементу ідентичності, яка виміряна шкалою несуперечливості Я-концепції (див. табл. 3.6.) показав, що отримана нами регресійна модель є статистично значущою (F = 31,2; p < 0,001) та пояснює 41,5% дисперсії (R² = 0,415). Позитивний внесок здійснюють цінності (β = 0,334; p <

0,001), тоді як гнітюча тривога ($\beta = -0,411$; $p < 0,001$) і прийняття ($\beta = -0,136$; $p = 0,044$) мають негативний вплив. Це може свідчити про те, що цінності сприяють збереженню цілісності образу Я, тоді як високий рівень тривоги порушує його внутрішню узгодженість. Негативний зв'язок із прийняттям, ймовірно, відображає складний і не лінійний процес інтеграції травматичного досвіду, що може супроводжуватися тимчасовим зростанням внутрішніх суперечностей.

Таблиця 3.7.

Регресійна модель прогнозування рівня самоусвідомленості як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.426	0.181	29.7	1	134	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – розуміння себе)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	14.2209	0.6772	21.00	<.001		
Симптоми моральної травми	-0.0740	0.0136	-5.45	<.001	-0.426	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Аналіз засвідчив, що самоусвідомленість як аспект особистісної ідентичності, представлений у нашому дослідженні показником розуміння себе (див. табл. 3.7.), істотно залежить від впливу морально-травматичних переживань. Побудована регресійна модель є статистично значущою ($F = 29,7$; $p < 0,001$), однак пояснює невелику частку дисперсії показника порівняно з іншими аспектами ідентичності, а саме 18% ($R^2 = 0,181$), що вказує на більш складну та багатофакторну природу формування та функціонування здатності до самоусвідомленості.

Єдиним значущим і при цьому оберненим предиктором виступають симптоми моральної травми ($\beta = -0,426$; $p < 0,001$). Це вказує на те, що моральна травма суттєво ускладнює процес самопізнання, знижуючи здатність до рефлексії та усвідомлення власних внутрішніх станів.

Таблиця 3.8.

Регресійна модель прогнозування рівня відчуття саморозвитку як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.645	0.417	47.5	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – Селф як контекст)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	1.223	0.773	1.58	0.116		
Цінності	0.348	0.102	3.40	<.001	0.297	
Проактивність	0.471	0.100	4.70	<.001	0.411	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Натомість, подальший аналіз показав, що формування відчуття саморозвитку, виміряного шкалою «Селф як контекст», значною мірою залежить від двох ресурсних чинників (див. табл. 3.8.). Як видно з таблиці вище, регресійна модель є статистично значущою ($F = 47,5$; $p < 0,001$) та пояснює 41,7% дисперсії ($R^2 = 0,417$). Значущий позитивний вплив здійснюють цінності ($\beta = 0,297$; $p < 0,001$) та проактивність ($\beta = 0,411$; $p < 0,001$), причому саме проактивність демонструє більш потужний внесок у пояснення варіативності цього аспекту ідентичності.

Отримані результати свідчать про те, що активна, спрямована на розвиток життєва позиція у поєднанні зі стабільними ціннісними орієнтирами створює

психологічні умови для саморозвитку як аспекту ідентичності, навіть у складних умовах війни. Іншими словами, вони дозволяють жінкам стабілізувати переживання власної ідентичності, попри переживання травматичних подій воєнного часу, та зберігати простір для саморозвитку та особистісного зростання.

Таблиця 3.9.

Регресійна модель прогнозування рівня психологічної відкритості як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.618	0.382	41.2	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – розділення)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	11.5339	0.5982	19.28	<.001		
Гнітюча тривога	-0.1349	0.0480	-2.81	0.006	-0.244	
Симптоми моральної травми	-0.0653	0.0129	-5.05	<.001	-0.437	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Прогнозування рівня психологічної відкритості як аспекту особистісної ідентичності (див. табл. 3.9) є статистично значущою ($F = 41,2$; $p < 0,001$) та пояснює 38,2% дисперсії відповідного показника ($R^2 = 0,382$). Значущий негативний вплив на рівень психологічної відкритості здійснює гнітюча тривога ($\beta = -0,244$; $p = 0,006$), що свідчить про те, що зростання тривожного напруження супроводжується зниженням готовності до відкритості та прийняття нового. Водночас ще більш потужний негативний внесок демонструють симптоми моральної травми ($\beta = -0,437$; $p < 0,001$), які істотно підривають здатність до

психологічного розкриття, сприяючи дистанціюванню та обмеженню контакту з власним внутрішнім досвідом і значущими іншими.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що психологічна відкритість жінок у воєнних умовах є вразливим аспектом особистісної ідентичності, який значною мірою порушується під впливом хронічної тривоги та, особливо, морально-травматичних переживань. Це підкреслює важливість урахування саме моральної травми як ключового чинника, що обмежує здатність до відкритості, гнучкості та інтеграції складного життєвого досвіду.

Таблиця 3.10.

Регресійна модель прогнозування рівня сконцентрованості на теперішньому як аспекту особистісної ідентичності

Загальні показники якості моделі						
Модель	R	R ²	F	df1	df2	p
1	0.650	0.423	48.8	2	133	<.001
<i>Коефіцієнти регресійної моделі (залежна змінна – усвідомлення поточного моменту)</i>						
Предиктори	Оцінка коефіцієнта	SE	t	p	Стандарт. коефіцієнт	
Константа	7.3695	0.99332	7.42	<.001		
Проактивність	0.3715	0.07443	4.99	<.001	0.383	
Симптоми моральної травми	-0.0469	0.00987	-4.75	<.001	-0.365	

Примітка: R – коефіцієнт кореляції, R² - коефіцієнт детермінації, F – емпіричне значення за критерієм Фішера, df1, df2 – ступені свободи, p – рівень значущості, SE – стандартна похибка, t – емпіричне значення за критерієм Стьюдента.

Аналіз показника сконцентрованості на теперішньому, який представлений шкалою усвідомлення поточного моменту (див. табл. 3.10.) також підтвердив значущість поєднання ресурсних і травматичних чинників. Отримана нами регресійна модель є статистично значущою (F = 48,8; p < 0,001) та пояснює 42,3% дисперсії (R² = 0,423). Позитивний вплив здійснює

проактивність ($\beta = 0,383$; $p < 0,001$), тоді як симптоми моральної травми мають негативний внесок ($\beta = -0,365$; $p < 0,001$). Це вказує на те, що життєва активність підтримує здатність бути присутньою «тут і тепер», тоді як моральна травма, можна припустити, сприяє застряганню в переживаннях минулого, формуванні песимістичних очікувань щодо майбутнього.

Узагальнюючи результати регресійного аналізу, можна стверджувати, що окремі аспекти переживання особистісної ідентичності жінками в умовах війни мають різний ступінь вразливості та по-різному реагують на вплив травматичних і ресурсних чинників. Найбільш уразливими виявилися ті аспекти ідентичності, які безпосередньо пов'язані з емоційною стабільністю, безперервністю самовідчуття, самоусвідомленістю та психологічною відкритістю. Саме ці компоненти найбільшою мірою порушуються під впливом гнітючої тривоги та, особливо, симптомів моральної травми, що підкреслює глибинний характер її впливу на структуру ідентичності.

Водночас результати дослідження засвідчили, що аспекти особистісної ідентичності, пов'язані з активною позицією, саморегуляцією та саморозвитком, зокрема самоконтроль, зрілість і відчуття саморозвитку, значною мірою підтримуються ресурсними чинниками. Наявність стабільних ціннісних орієнтирів і проактивності сприяє збереженню відчуття внутрішньої опори, суб'єктності та здатності інтегрувати травматичний досвід у ширший життєвий контекст.

Таким чином, отримані результати свідчать про те, що в умовах війни особистісна ідентичність жінок функціонує у полі напруги між дестабілізуювальним впливом моральної травми та тривоги, з одного боку, і ресурсним потенціалом цінностей та проактивності – з іншого. Це дозволяє розглядати підтримку ресурсних аспектів як важливий напрям психологічної допомоги, спрямованої на збереження цілісності та адаптивності особистісної ідентичності.

3.2. Соціально-демографічні чинники переживання особистісної ідентичності жінок в умовах війни

З метою врахування соціальних чинників у переживанні особистісної ідентичності нами було перевірено зв'язок соціально-демографічних показників з різними аспектами переживання особистісної ідентичності, здійснено порівняльний аналіз показників особистісної ідентичності залежно від сімейного стану, типу зайнятості досліджуваних та рівня здобутої освіти. Такий підхід дозволив простежити, наскільки окремі соціальні умови пов'язані з особливостями самосприйняття, емоційної врівноваженості та суб'єктивного відчуття цілісності власного «Я». Порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах, виділених на основі сімейного стану досліджуваних представлено у таблиці 3.11. (див. табл. 3.11.). Була впроваджена процедура дисперсійного аналізу за непараметричним критерієм Хі-квадрат.

Таблиця 3.11.

Порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах, виділених на основі сімейного стану досліджуваних

Показник	χ^2	df	p	ε^2
Переживання особистісної ідентичності	0.613	1	0.434	0.00454

Примітка: χ^2 – емпіричне значення за критерієм Хі-квадрат, df1 – ступінь свободи, p – рівень значущості, ε^2 – розмір ефекту.

З метою аналізу впливу сімейного стану на переживання особистісної ідентичності було здійснено порівняння як загального показника ідентичності, так і її окремих аспектів у відповідних групах досліджуваних. Результати порівняння загального показника особистісної ідентичності, наведені в таблиці 2.17, не виявили статистично значущих відмінностей між групами, сформованими за сімейним станом ($\chi^2 = 0,613$; $p = 0,434$).

Аналогічна картина спостерігається і при аналізі окремих аспектів особистісної ідентичності (див. табл. 3.12.). Жоден із досліджуваних параметрів не продемонстрував статистично значущих відмінностей залежно від сімейного стану ($p > 0,05$ у всіх випадках). Таким чином, можна припустити, що сам по собі факт перебування або не перебування у шлюбі не є визначальним чинником для особливостей особистісної ідентичності.

Таблиця 3.12.

Порівняння аспектів особистісної ідентичності у групах, виділених на основі сімейного стану досліджуваних

Аспект особистісної ідентичності	Шкала вимірювання	χ^2	df	p	ε^2
Цілісність	Несуперечливість Я-концепції	0.4759	1	0.490	0.00353
Самоусвідомленість	Розуміння себе	0.0944	1	0.759	6.99e-4
Сила его	Емоційна стабільність	2.1558	1	0.142	0.01597
Самоцінність	Почуття когерентності	0.0452	1	0.832	3.35e-4
Безперервність самовідчуття	Синхронічність	2.1860	1	0.139	0.01619
Зрілість	Самоефективність	0.2947	1	0.587	0.00218
Самоконтроль	Почуття контролю	0.2052	1	0.651	0.00152
Сконцентрованість на теперішньому	Усвідомлення поточного моменту	1.0385	1	0.308	0.00769
Відчуття саморозвитку	Селф як контекст	0.2552	1	0.613	0.00189
Психологічна відкритість	Розділення	0.6470	1	0.421	0.00479

Примітка: χ^2 – емпіричне значення за критерієм Хі-квадрат, df1 – ступінь свободи, p – рівень значущості, ε^2 – розмір ефекту.

Зважаючи на те, що особистісна ідентичність визначається як внутрішнє почуття цілісності, унікальності, безперервності власного Я, воно не зводиться до зовнішніх соціальних ролей (зокрема, сімейного стану). Соціальний стан можна віднести до соціальної ідентичності, яка впливає на особистісну у непрямий спосіб, через сімейні стосунки. Сімейний стан – ситуативна роль, яка може змінюватися, наприклад, у результаті розлучення, не торкаючись ядра ідентичності. Особистісна ідентичність стійка до змін, особливо в умовах високої самоефективності жінки.

Подальший аналіз було спрямовано на вивчення ролі професійної зайнятості у переживанні особистісної ідентичності.

Результати порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах, виділених за типом зайнятості (див. табл. 3.13.), засвідчили наявність статистично значущих відмінностей ($\chi^2 = 9,26$; $p = 0,010$) із середнім розміром ефекту ($\varepsilon^2 = 0,0686$). Це свідчить про те, що тип зайнятості дійсно пов'язаний з особливостями суб'єктивного переживання особистісної ідентичності.

Таблиця 3.13.

Порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах,
виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Показник	χ^2	df	p	ε^2
Переживання особистісної ідентичності	9.26	2	0.010	0.0686

Примітка: χ^2 – емпіричне значення за критерієм Хі-квадрат, df1 – ступінь свободи, p – рівень значущості, ε^2 – розмір ефекту.

Аналіз попарних порівнянь (див. табл. 3.14.) показав, що найбільш виражені відмінності зафіксовано між групами непрацюючих осіб та осіб із повною зайнятістю ($p = 0,034$). Водночас різниця між непрацюючими та тими, хто має неповну зайнятість, а також між групами осіб з неповною та повною зайнятістю не досягає рівня статистичної значущості. Для порівняння застосовувався універсальний критерій Двасс-Стіл-Крічлоу-Флінгера (W).

Таблиця 3.14.

Результати попарних порівнянь груп, виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Підгрупа 1	Підгрупа 2	W	p
Не працюю	Неповна зайнятість	1.54	0.521
Не працюю	Повна зайнятість	3.52	0.034
Неповна зайнятість	Повна зайнятість	2.98	0.089

Примітка: W – емпіричне значення за критерієм Двасс-Стіл-Крічлоу-Флінгера, p – рівень значущості.

Слід зазначити, зайнятість жінок суттєво впливає на формування особистісної ідентичності, сприяє розвитку професійної самоідентифікації та підвищенню самооцінки. Саме зайнятість допомагає відчувати себе незалежною, здатною до самореалізації.

Проаналізована вище тенденція ілюструється також і результатами описових статистик (див. табл. 3.15.), де найнижчі середні та медіанні значення загального показника особистісної ідентичності зафіксовано у групі непрацюючих, дещо вищі – у групі з неповною зайнятістю, і найвищі – у респондентів із повною зайнятістю. Крім того, зайнятість зміцнює професійну ідентичність, визначає місце жінки у суспільстві та професії, саме тому зайнята, працююча жінка демонструє вищу задоволеність працею, стосунками з колегами, умовами роботи (у порівнянні з чоловіками).

Таблиця 3.15.

Описові статистики показника особистісної ідентичності у групах, виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Показник	Зайнятість по роботі	N	Середнє значення	Медіана	SD	IQR
	Не працюю	15	-0.503	-0.647	0.799	0.627

Переживання особистісної ідентичності	Неповна зайнятість	27	-0.271	-0.203	0.713	0.977
	Повна зайнятість	94	0.158	0.223	0.984	1.434

Примітка: N – кількість осіб, SD – стандартне відхилення, IQR – міжквартильний розмах.

Більш детальний аналіз окремих аспектів особистісної ідентичності залежно від типу зайнятості (див. табл. 3.16.) показав, що статистично значущі відмінності спостерігаються за показниками емоційної стабільності ($p = 0,003$), синхронічності ($p = 0,045$) та самоефективності ($p < 0,001$). Найбільший розмір ефекту виявлено саме для самоефективності ($\varepsilon^2 = 0,1355$), що вказує на суттєву роль зайнятості у формуванні віри у власні можливості та здатність впливати на події власного життя.

Таблиця 3.16.

Порівняння аспектів особистісної ідентичності у групах, виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Показник	χ^2	df	p	ε^2
Емоційна стабільність	11.52	2	0.003	0.0854
Синхронічність	6.19	2	0.045	0.0459
Самоефективність	18.29	2	<.001	0.1355

Примітка: χ^2 – емпіричне значення за критерієм Хі-квадрат, df1 – ступінь свободи, p – рівень значущості, ε^2 – розмір ефекту.

Результати попарних порівнянь засвідчили, що жінки з повною зайнятістю мають вищий рівень емоційної стабільності порівняно з непрацюючими ($p = 0,003$). Така стабільність формується завдяки комбінації чинників: фінансова незалежність, соціальні зв'язки, комунікабельність, навички стресостійкості, які розвиваються саме у процесі роботи. Зайнятість допомагає краще регулювати емоції через рутинне виконання обов'язків та досягнення.

Подібна тенденція спостерігається і щодо самоефективності: респондентки з повною зайнятістю демонструють значно вищі показники порівняно як з непрацюючими ($p < 0,001$), так і з особами з неповною зайнятістю ($p = 0,013$). Самоефективність підсилює впевненість працюючих жінок у власних силах, сприяє більш стійкому, формуванню особистісної ідентичності (особливо у балансі між кар'єрою та родиною). Високий рівень самоефективності допомагає долати гендерні стереотипи, невизначеність, підвищувати задоволення професійною роллю.

Досліджено значущих співпадінь зовнішніх подій та внутрішніх психічних станів та визначено: хоча загальний критерій вказує на наявність відмінностей, попарні порівняння (див. табл. 3.17.) не досягли рівня статистичної значущості.

Таблиця 3.17.

Результати попарних порівнянь груп, виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Емоційна стабільність			
Підгрупа 1	Підгрупа 2	W	p
Не працюю	Неповна зайнятість	3.08	0.075
Не працюю	Повна зайнятість	4.60	0.003
Неповна зайнятість	Повна зайнятість	1.87	0.382
Синхронічність			
Не працюю	Неповна зайнятість	2.48	0.186
Не працюю	Повна зайнятість	3.19	0.063
Неповна зайнятість	Повна зайнятість	1.67	0.464
Самоефективність			
Не працюю	Неповна зайнятість	2.29	0.238
Не працюю	Повна зайнятість	5.10	<.001
Неповна зайнятість	Повна зайнятість	3.99	0.013

Примітка: W – емпіричне значення за критерієм Двасс-Стіл-Крічлоу-Флінгера, p – рівень значущості.

Як і в попередньому випадку, описові статистики підтвердили виявлені закономірності (див. табл. 3.18.): найнижчі значення емоційної стабільності, синхронічності та самоефективності характерні для непрацюючих респондентів, тоді як найвищі – для осіб із повною зайнятістю. Особи з неповною зайнятістю зайняли проміжне положення.

Таблиця 3.18.

Описові статистики аспектів особистісної ідентичності у групах, виділених на основі типу зайнятості досліджуваних

Показник	Міра зайнятості по роботі	N	Середнє значення	Медіана	SD	IQR
Емоційна стабільність	Не працюю	15	10.13	11	3.25	5.50
	Неповна зайнятість	27	12.67	13	2.70	3.00
	Повна зайнятість	94	13.49	14.00	3.28	5.00
Синхронічність	Не працюю	15	5.60	6	1.88	2.00
	Неповна зайнятість	27	6.30	6	1.44	2.00
	Повна зайнятість	94	7.01	7.00	2.29	4.00
Самоефективність	Не працюю	15	6.00	6	2.00	2.50
	Неповна зайнятість	27	7.07	7	1.96	2.50
	Повна зайнятість	94	8.44	8.00	2.23	3.00

Примітка: N – кількість осіб, SD – стандартне відхилення, IQR – міжквартильний розмах.

З метою подальшого врахування соціальних детермінант переживання особистісної ідентичності було також проаналізовано можливі відмінності залежно від освітнього рівня досліджуваних (найвищий рівень здобутої освіти). Результати наведені у таблиці 3.19.

Таблиця 3.19.

Порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах,
виділених на основі освітнього рівня досліджуваних

Переживання особистісної ідентичності		χ^2	df	p	ε^2
		0.832	2	0.660	0.00650
Аспект ідентичності	Шкала вимірювання	χ^2	df	p	ε^2
Цілісність	Несуперечливість Я-концепції	0.377	2	0.828	0.00294
Самоусвідомленість	Розуміння себе	1.034	2	0.596	0.00808
Сила его	Емоційна стабільність	0.960	2	0.619	0.00750
Самоцінність	Почуття когерентності	1.434	2	0.488	0.01120
Безперервність самовідчуття	Синхронічність	0.603	2	0.740	0.00471
Зрілість	Самоефективність	2.802	2	0.246	0.02189
Самоконтроль	Почуття контролю	0.367	2	0.832	0.00287
Сконцентрованість на теперішньому	Усвідомлення поточного моменту	1.851	2	0.396	0.01446
Відчуття саморозвитку	Селф як контекст	0.661	2	0.719	0.00516
Психологічна відкритість	Розділення	1.353	2	0.508	0.01057

Примітка: χ^2 – емпіричне значення за критерієм Хі-квадрат, df1 – ступінь свободи, p – рівень значущості, ε^2 – розмір ефекту.

Результати порівняння загального показника особистісної ідентичності у групах, сформованих за освітнім рівнем, засвідчили відсутність статистично значущих відмінностей ($\chi^2 = 0,832$; $p = 0,660$). Цей результат можна пояснити тим, що освіта формує знання та навички, але не завжди визначає особистісну

ідентичність, яка залежить від інших чинників. Особистісна ідентичність – комплексне почуття Я, яке еволюціонує під впливом сім'ї, оточення, культури, власного досвіду.

Зокрема, культура пропонує альтернативні моделі самореалізації, динаміка життя, надзвичайні умови постійно впливають на ідентичність. Саме тому, рівень освіти можна назвати одним з потенційно можливих чинників формування та переживання ідентичності, але не вирішальним фактором.

Аналогічна тенденція простежується і при аналізі окремих аспектів особистісної ідентичності. Як видно з результатів (див. табл. 3.19.), жоден із досліджуваних параметрів не демонструє статистично значущих відмінностей залежно від освітнього рівня ($p > 0,05$ у всіх випадках), що підтверджує відсутність значущого ефекту цього чинника.

Отриманий результат дозволяє зазначити, що формальний освітній рівень сам по собі не є визначальним чинником у переживанні особистісної ідентичності і її аспектів. Можна припустити, що ці характеристики значною мірою залежать від індивідуального життєвого досвіду та інших контекстуальних чинників. Утім, рівень освіти може впливати на особистісну ідентичність саме на етапі формування, що допомагає жінкам усвідомити свої цінності, ролі, місце у світі. Вища освіта сприяє розвитку рефлексії, зрілості ідентичності.

Таким чином, можна зробити висновок, що не всі соціальні характеристики однаковою мірою пов'язані з переживанням особистісної ідентичності. Сімейний стан і освітній рівень не виявили значущого зв'язку з загальним показником ідентичності чи її окремі аспекти, що свідчить про обмежену роль цих формальних соціальних статусів. Натомість тип зайнятості виявився більш значущим чинником, адже особи з повною зайнятістю демонструють вищий рівень переживання особистісної ідентичності, а також більшу емоційну стабільність і самоефективність порівняно з непрацюючими респондентами. Таким чином, можемо узагальнити, що саме включеність у

реальну діяльність відіграє важливішу роль у підтримці цілісності особистісної ідентичності, ніж формальні соціально-демографічні характеристики (рівень освіти, сімейний стан).

Висновки до розділу 3

Визначено, що показники особистісної ідентичності жінок в умовах війни утворюють внутрішньо узгоджену систему взаємозв'язків.

Аналіз чинників ризику показав, що гнітюча тривога та симптоми моральної травми мають виражений дезінтегруючий вплив на ключові компоненти особистісної ідентичності. Узагальнюючи, можна стверджувати, що як гнітюча тривога, так і симптоми моральної травми впливають не на окремі ізольовані характеристики, а на ядро особистісної ідентичності, підриваючи її когнітивну узгодженість, емоційну врівноваженість і регуляторні ресурси. Це підтверджує системний характер дезінтеграційних процесів, що розгортаються в психіці жінок унаслідок тривалого воєнного стресу.

Регресійний аналіз дав змогу уточнити характер цих зв'язків і показав, що різні аспекти ідентичності по-різному реагують на соціально-психологічні чинники. Було виявлено, що особистісна ідентичність є особливо чутливою до рівня гнітючої тривоги, але водночас підтримується орієнтацією на цінності. Розуміння себе більшою мірою пов'язане з переживанням моральної травми, тоді як емоційна стабільність істотно знижується зі зростанням тривоги та морального дистресу.

Загалом результати нашого дослідження дають підстави стверджувати, що особистісна ідентичність жінок під час війни переживається залежно від взаємодії дезінтегруючих чинників (гнітюча тривога, моральна травма) з ресурсами психологічної гнучкості. Саме їх співвідношення визначає інтенсивність переживання ідентичності жінок в умовах тривалого воєнного стресу.

Проаналізовано соціально-демографічні чинники (освіта, зайнятість, сімейний стан) та їх вплив на особистісну ідентичність жінок. Встановлено, що не всі соціальні характеристики однаковою мірою пов'язані з переживанням особистісної ідентичності. Сімейний стан і освітній рівень не виявили значущого зв'язку з загальним показником ідентичності чи її окремих аспектів, що свідчить про обмежену роль цих формальних соціальних статусів, у той час як зайнятість виявилася більш значущим чинником, який обумовлює особливості переживання особистісної ідентичності.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізовано теоретичні підходи до проблеми особистісної ідентичності та визначено специфіку її формування у жінок.

Ідентичність розглядається як усвідомлене ототожнення своєї особистості з відповідним набором ролей, рис характеру, що дозволяє виокремлювати себе від інших, забезпечує внутрішню цілісність, визначає цілі, цінності, потреби. Ідентичність має декілька форм (особистісна, соціальна, ситуативна, гендерна та ін.). Особистісна ідентичність – соціально-детермінована форма ідентичності, що має динамічну структуру сформованих у свідомості людини індивідуальних смислів та якостей, які дозволяють виділяти себе серед інших.

Особистісна ідентичність жінки є складним феноменом самосвідомості, фундаментальною і системною характеристикою особистості, яка відображає процеси сталих суб'єктних репрезентацій і забезпечує відчуття автентичності, безперервності, внутрішньої узгодженості та смислової єдності незалежно від зовнішніх чи внутрішніх змін.

Є підстави виокремлювати особливості особистісної ідентичності жінок в умовах тривалої стресової ситуації, спричиненої повномасштабною війною, оскільки змінюються соціальні ролі та міжособистісні стосунки жінок. Таким чином, особистісна ідентичність жінки - складний, інтегративний та полімодальний феномен самосвідомості, який відображає її самість (як внутрішню цілісність, змістовність і неповторність); стабільність та безперервність уявлень про себе. Основними проявами особистісної ідентичності жінки є: самоцінність, сила «Его», безперервність і цілісність самовідчуття, самоконтроль і саморегуляція, зрілість «Я», які виступають маркерами її сформованості.

2. В межах вирішення дослідницького питання («Які соціально-психологічні чинники впливають на функціонування і збереження особистісної ідентичності жінок під час війни?») були відокремлені внутрішні та зовнішні чинники переживання особистісної ідентичності.

До зовнішніх чинників, в першу чергу, належать умови проживання, кризові життєві обставини, травматичні події, що провокують появу тривожних переживань і впливають на стабільність ідентичності. Значне місце в аспекті зовнішньої детермінації належить ресурсам самоздійснення, які підтримують відчуття суб'єктності та забезпечують збереження безперервності власного досвіду в умовах соціальних змін. До внутрішніх чинників можна віднести рівень травматизації, загальний рівень особистісної зрілості, розвинутість механізмів самооцінювання і саморегуляції, систему психологічного захисту. Вагомий вплив на ідентичність жінок здійснюють зовнішні умови, які структурують повсякденний досвід, окреслюють простір можливостей і визначають доступні ресурси самоздійснення. У ситуації кризових подій (війни), жінка переосмислює своє життя, це змінює уявлення про себе. Зовнішнє середовище стає своєрідним активатором внутрішніх перетворень, які впливають на різні структури когнітивно-афективної репрезентації «Я».

3. Виявлено рівень сформованості особистісної ідентичності жінок за допомогою багатокомпонентного структурного підходу.

Встановлено що рівень переживання особистісної ідентичності пов'язаний з цінностями, рівнем проактивності, рівнем гнітючої тривоги та симптомами моральної травми.

Це дозволяє розглядати ідентичність як цілісну систему, спрямовану на збереження внутрішньої узгодженості та життєздатності в умовах тривалого воєнного стресу.

4. Проведено поаспектний аналіз соціально-психологічних та соціально-демографічних чинників, які обумовлюють рівень переживання особистісної ідентичності жінок в умовах війни в Україні.

Поаспектинний аналіз показав:

- рівень безперервності самовідчуття, сила Его та рівень відкритості пов'язані з рівнем гнітючої тривоги та симптомами моральної травми;

- рівень почуття самоцінності та самоусвідомленості пов'язані з цінностями та симптомами моральної травми;
- рівень почуття самоконтролю пов'язаний з цінностями особистості;
- рівень особистісної зрілості пов'язаний з рівнем проактивності, гнітючої тривоги та симптомами моральної травми;
- переживання цілісності пов'язане з прийняттям негативного досвіду, цінностями особистості та рівнем гнітючої тривоги; рівень відчуття саморозвитку пов'язаний з цінностями особистості та рівнем проактивності;
- рівень сконцентрованості на теперішньому пов'язаний з рівнем проактивності та симптомами моральної травми.

Аналіз соціально-демографічних чинників виявив міцний зв'язок рівня зайнятості жінок під час війни та загальним рівнем переживання особистісної ідентичності та переживанням сили Его, безперервності самовідчуття та особистісної зрілості.

5. Також проаналізовано соціально-демографічні чинники (рівень освіти, сімейний стан, зайнятість) впливу на особистісну ідентичність жінки під час війни.

Визначено, що не всі соціально-демографічні характеристики однаковою мірою впливають на переживання особистісної ідентичності. Зокрема, сімейний стан і освітній рівень не виявили значущого зв'язку з загальним показником ідентичності чи її окремих аспектів, що свідчить про обмежену роль цих формальних соціальних статусів. Утім, тип зайнятості - значущий чинник. Жінки з повною зайнятістю демонструють вищий рівень переживання загальної особистісної ідентичності, сили Его, безперервності самовідчуття та зрілості порівняно з непрацюючими респондентками. Відповідно, саме включеність у реальну діяльність відіграє важливішу роль у підтримці цілісності особистісної ідентичності, ніж формальні соціально-демографічні характеристики (рівень освіти, сімейний стан).

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що особистісна ідентичність жінок під час війни формується у взаємодії між дезінтегруючими чинниками (гнітюча тривога, моральна травма) та ресурсами психологічної гнучкості. Саме баланс між цими впливами визначає переживання особистісної ідентичності жінок в умовах тривалого воєнного стресу. Жінки зберігають почуття когерентності, контролю та самоефективності, що дозволяє їм підтримувати відчуття упорядкованості життя й власної дієздатності в умовах війни. Водночас значна варіативність показників емоційної стабільності та окремих компонентів Я-концепції вказує на різні траєкторії психологічної адаптації та різний рівень емоційної вразливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко О., Горун, Г. Самооцінка як важливий критерій становлення особистості. *Вісник Національного університету оборони України. Серія Психологія*. 2023. № 72 (2). С. 29 – 34.
2. Борисюк А. Теоретичні підходи до визначення ідентичності. *Збірник наукових праць «Проблеми сучасної психології»*. 2013. Вип. 19. С. 55 – 64.
3. Боришевський М. Дорога до себе: Від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ: Академвидав, 2010. 416 с.
4. Васильченко О., Букалова І. Система ідентичності як чинник самоактуалізації жінок віком від 30 до 40 років. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2025. № 3 (79). С. 413 – 420
5. Васьківська С. Психологічний імунітет як показник адаптаційних ресурсів особистості. *Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.Сковороди»*. Педагогіка. Психологія. Філософія. 2014. № 25. С.241-246.
6. Вінков В. Ю. Безпекові аспекти розвитку ідентичності в умовах війни. *Проблеми політичної психології*. 2022. Т. 12 (26). С. 138 – 150.
7. Галян О. І. Цінності професії як предиктори формування професійної ідентичності майбутніх вихователів. *Гуманітарний форум*. 2023. № 1 (1). С. 16–21.
8. Горностай П. П. Рольова компетентність як умова гармонійності життєвого світу особистості. *Психологічні перспективи*. 2004. Вип. 6. С. 23 – 35.
9. Гоян І. М., Петранюк А. І. Я – концепція і особистісна ідентичність. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія Філософські науки*. 2024. Вип. 2 (96). С. 108 – 117.
10. Грибенко І. В. Когнітивний та емоційний компоненти самоідентифікації в межах соціальної ідентичності особистості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2010. № 24 (27). С. 147 – 156.

11. Гулак Л. С. Особливості поняття «соціальна ідентичність» як важлива складова самосвідомості особистості. *Габітус. Серія: Психологія особистості*. 2024. Вип. 59. С. 128 – 134.
12. Даценко О. А. Резильєнтність як ресурс підтримки психологічної безпеки особистості в умовах війни. *Габітус*. 2025. Вип. 69, Том 1. С. 276 – 279.
13. Демчук О. А. Я - концепція як продукт розвитку самосвідомості особистості. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 12. С. 240 – 243.
14. Жилін М. Аналіз ідентичності з погляду індивідуалістичної та соціальної психології. *Вісник Львівського університету*. 2020. Вип. 6. С. 63–71.
15. Заверуха О. Я. Історичний ракурс категорії «ідентичність» у психології. Теоретичні та прикладні проблеми психології. 2020. №3. С.88
16. Засєкіна Л., Козігора М. Крос-культурна адаптація та стандартизація шкали симптомів моральної травми. *Psychological Prospects Journal*, 2022. 39, С.139–152. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2022-39-zas> (дата звернення 12.01.2026)
17. Зливков В. Л., Лукомська С. О. Соціальна та особистісна мілітарна ідентичність українців в умовах війни. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2023. Вип. 3. С. 28 – 34.
18. Зливков В. Л. Становлення поняття «професійна ідентичність» у вітчизняній і зарубіжній психології. *Горизонти освіти*. 2013. № 3. С. 143 –148.
19. Іваненко Б. Я-ідентичність особистості: статичні й динамічні аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2020. Вип. 7. С. 53 – 61.
20. Іванова Т. В., Карч М.О. Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2020. Том 31 (70), № 4. С. 28 – 33.
21. Іванюк І. Я. Становлення ідентичності особистості в контексті зарубіжної психології. *Освіта регіону*. 2016. № 4. С. 112 – 116.
22. Ічанська О. М. Становлення особистісної ідентичності в ранньому юнацькому віці: автореф. дис. ... канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2002. 23 с.

23. Кікінежді О. М., Чіп Р. С. Психологічні особливості становлення гендерної ідентичності сучасних підлітків *Науковий вісник Херсонського державного університету Серія Психологічні науки*. 2021. Вип. 1. С. 75 – 82.
24. Колесніченко Л. А., Савченко О. В., Береженна О. Ю. Особливості психодіагностичного обстеження військових у різних психо-емоційних станах. Опитувальник SCC-7. *Наукові перспективи*. 2024. URL:[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8\(42\)-775-790](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-8(42)-775-790) (дата звернення 21.12.2025)
25. Короход Я. Д., Татяничков А. О. Особливості гендерної ідентичності жінок. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34, (73). № 1. С. 11 – 15.
26. Краєва О. А. Основні теоретичні підходи вивчення ідентичності як міждисциплінарної проблеми сучасної науки. *Раціогуманістичні студії : тези допов. за матеріалами круглого столу 30 травня 2019 р. / за ред. В. Л. Зливкова*. Київ. 2019. С. 149 – 163.
27. Крутікова О. О. Психологічні чинники конституювання жіночої ідентичності.. *Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України*. / за ред. С. Д. Максименка. Київ: Міленіум, 2007. Вип. 33. С. 48 – 54
28. Купчишина В. Ч. Теоретичні аспекти дослідження змісту поняття «ідентичність» як психологічного феномену *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2025. Том 36 (75), № 1. С. 12 – 17.
29. Левченко В. В. Особистісна ідентичність у процесі адаптації в ситуації життєвих змін. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. Вип 1. С. 78 – 86.
30. Лиманкіна А.І. Психологічна сутність поняття «особистісна ідентичність». *Габітус*. 2023. Вип. 45. С. 146–150.
31. Литвинчук О. Соціальна та особистісна ідентичність: соціально-філософський аналіз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філософія. 2011. Вип. 8. С. 195 – 202.

32. Макаренко Н.М. Тренінг як чинник актуалізації креативних моделей поведінки майбутніх практичних психологів. *Збірник наукових праць Інституту психології ім.Г.С. Костюка*. Том ІХ. Частина 4. 2017.С.222-230.
33. Макарова О. П. Особистісна ідентичність: теоретичні аспекти проблеми. *Virtus: Scientific Journal*. 2018. № 26. С. 60-63.
34. Матвійчук О., Краєва О. Проблема формування ідентичності в підлітковому віці у контексті розвитку творчої особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. Вип. 65 (1). С. 64 – 71.
35. Моргун В. Ф. Багатовимірна концепція особистості та інтеграція психологічних теорій діяльності, установки та вчинку. Особистість у розвитку : психологічна теорія і практика : монографія. За ред..С.Д Максименка, В.Л. Зливкова, С.Б.Кузікової. Суми :Видавництво СумДПУ імені А.Макаренка. 2015. С.143-164
36. Мороз Л.І. Психологічний тренінг: до питання валідності та надійності психотехнічних вправ. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. №8. С.68-71.
37. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : підручник. Київ : Академвидав. 2005. 446 с.
38. Орешета Ю. В. «Ідентифікація» та «професійна ідентифікація»: теоретична інтерпретація понять. *Сучасні технології: активні проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 58. С. 104–112.
39. Османова А. М. Психологічні детермінанти розвитку ідентичності особистості у працях зарубіжних та вітчизняних учених *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: психологія*. 2020. Том 31 (70), № 1. С. 45 – 52.
40. Павелків Р.В. Рефлексія як психологічний механізм моральної саморегуляції поведінки особистості. *Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. праць / упоряд. Р.В.Павелків, В.І.Безлюдна*. Рівне: РДГУ, Вип. 11, 2018. С.5– 10.

41. Папітченко Л. Теоретичний аналіз проблеми значущості самооцінки в структурі гідності особистості. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. 2020. Вип. 12 (57) С. 79-89
42. Піонтковська Д. В. Історичний екскурс основних наукових підходів вивчення феномена «ідентичність» у зарубіжній психології. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (41), Issue: 86, С. 73–75.
43. Піхлик В. М. Самоставлення особистості: концепції, структура та вплив на поведінку. *Габітус*. 2024. Вип. 66. С. 225-229.
44. Посохова Я. С. Проблема ідентичності та визначення психологічних основ її вивчення. *Право і безпека*. 2015. № 2 (57). С. 217–221
45. Психогенетичний потенціал особистості: монографія. Том 1 / С. Д. Максименко. Київ: «Видавництво Людмила», 2021. 704 с.
46. Савченко О. В., Борисова О. С. Адаптація українською мовою «Опитувальника психологічної імунної системи»: скорочена версія. *Український психологічний журнал*. 2025. № 1(23), С. 204-226. URL: [https://doi.org/10.17721/upj.2025.1\(23\).10](https://doi.org/10.17721/upj.2025.1(23).10) (дата звернення 11.02.2026)
47. Савченко О. В. Рефлексивна компетентність: Методи та процедури діагностики : монографія. Херсон: ПП Вишемирський В. С., 2016. 286 с.
48. Сенс як ресурс у воєнний час: логотерапевтичний погляд Всеукраїнський форум з міжнародною участю (м. Івано-Франківськ, 9 вер. 2025 р.). Івано-Франківськ : Редакційно-видавничий відділ ЗВО «Університет Короля Данила», 2025. 96 с.
49. Симптоми моральної травми та ціннісні орієнтації студентської молоді в умовах війни. *Psychological Prospects Journal*. 2023. URL: DOI:10.29038/2227-1376-2023-42-fed (дата звернення 12.12.2025).
50. Синельников Р. Ю. Психологічні чинники громадянської ідентичності особистості: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю : 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Київський

- національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. Київ, 2019.
51. Соловей Н. М. Гендерна ідентичність і життєва задоволеність жінок: психологічні особливості та адаптивні ресурси. *Наукові перспективи*. 2025. 9 (63). С. 1-14.
52. Терлецька Л. Г. Вікова психологія та психодіагностика : підручник. Київ. Видавничий дім: «Слово», 2013. 608 с.
53. Терлецька Л.Г. Психологічні механізми процесу самоаналізу: монографія. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2006. 239с.
54. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ: Либідь, 2003. 376с
55. Чайка Г.В. Особистісна автономія: свобода чи відповідальність? *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. 2020. С.259-264. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jm/v6/i14/31.pdf> (дата звернення 10.12. 25).
56. Чепелева Н. В. Розуміння та інтерпретація життєвого досвіду як чинник розвитку особистості: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. 276 с.
57. Чиханцова О. А. Резильєнтність як особистісний ресурс українців в умовах воєнного стану. *Journal of modern psychology*. 2025. № 2 (37). С. 146 – 153.
58. Чіп Р. С. Кормило О. М Гончаровська Г. Ф. Психологічні особливості розвитку особистісної ідентичності підлітків. *Науковий вісник Ужгородського національного університет*. Серія : Психологія. 2022. Вип. 1. С. 126 – 130.
59. Шевчук Г. С. Материнська ідентичність в структурі Я – концепції жінки. *Проблеми сучасної психології*. 2010. № 9. С. 765 – 777.
60. Шкала інтолерантності до невизначеності» (IUS-12) Н. Карлетона (в адаптації Г. Громової). URL: <https://ru.scribd.com/document/724705612> (дата звернення 12. 11. 25).

61. Яблонська Т. М. Ідентичність як предмет психологічного аналізу. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України* /за ред. акад. С. Д.Максименка . Київ .: Ніка-Центр, 2010. Вип.38. С. 378-387.
62. Яндрова Ю. В. Соціально–психологічні чинники розвитку гендерної ідентичності дівчат–підлітків в умовах сім'ї та в умовах шкіл–інтернатів. *Проблеми сучасної психології*. 2010. Вип 9. С. 807 – 816.
63. Ericson E., Stein M. R. The problem of ego identity. Identify and anxiety: Survival of the person in mass society. *Glencoe: The Free Press*, 1960.
64. Erikson E. H. Identity : Youth and Crisis. New York : W. W. Norton & Company, 1968. 336 p.
65. Hogg M., Abrams D. Social motivation, self-esteem and social identity. *Social identity theory: Constructive and critical advances*. L. : Routledge, 1990. P. 28–47
66. Jackson R. L., Hogg M. A. Encyclopedia of Identity. London : SAGE Publications, 2010. Vol. 2. P. 191. URL : <http://knowledge.sagepub.com/view/identity/n31.xml>
67. Mead G. H. Mind, Self and Society from the Standpoint of a social Behaviorist. Chicago : The University of Chicago Press, 1975. 248 p
68. Tajfel H. Social identity and intergroup relations. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1982. P.113-131.
69. Waterman A.S. Identity development from adolescence to adulthood: *An extension of theory and a review*. Devel. Psychol. 1982. V. 18. pp. 341–358.

ДОДАТКИ

Додаток А

Результати опитування за допомогою Google-форм

ЗІГМУНД ФРОЙД
УНІВЕРСИТЕТ
УКРАЇНА

USFU

Стан жінки під час війни в Україні

ВІТАЄМО!

Просимо Вас взяти участь в **анонімному** дослідженні. Вам потрібно буде надати відповіді на невелику анкету та пройти 6 маленьких методик, що визначають особистісні характеристики.

Час проходження опитування

Не більше 15-20 хвилин.

Участь у дослідженні є **добровільною** і Ви можете відмовитись від неї на будь-якому етапі, Ви не матимете перед нами ніяких зобов'язань.

Ми запевняємо, що Ваші персональні дані не будуть згадані в жодному документі.

Деякі питання цього опитування можуть викликати у Вас неприємні почуття і стани, які зазвичай минають упродовж кількох годин чи діб. Однак, якщо Ваше самопочуття погіршиться надто сильно або ж неприємні почуття триватимуть надто довго, ми рекомендуємо Вам звернутися за фаховою допомогою за контактами МОЗ на сайті "Як ти": howareu.com

Всі відповіді, які Ви надасте, будуть обраховані лише в **узагальненій формі** з науковою метою.

Висновки дослідження в узагальненій формі будуть опубліковані у фаховій пресі та на наукових заходах.

Результати перевірки нормальності емпіричних розподілів

	N	Mean	Median	SD	Min	Max	Shapiro-Wilk	
							W	p
Несуперечливість Я-концепції	136	14.08	14.00	3.74	6	20	0.953	<.001
Розуміння себе	136	10.70	11.00	2.59	3	15	0.963	<.001
Ясність Я-концепції	136	24.78	25.00	5.52	12	34	0.972	0.006
Емоційна стабільність	136	12.96	13.00	3.32	6	22	0.984	0.123
Почуття когерентності	136	9.68	10.00	1.80	4	12	0.919	<.001
Синхронічність	136	6.71	6.00	2.15	3	12	0.945	<.001
Самоефективність	136	7.90	8.00	2.30	3	12	0.959	<.001
Почуття контролю	136	9.27	9.00	1.42	5	12	0.943	<.001
Прийняття	136	6.80	7.00	2.27	2	12	0.964	0.001
Усвідомлення поточного моменту	136	8.42	8.00	1.92	4	12	0.961	<.001
Селф як контекст	136	8.55	9.00	2.27	3	12	0.954	<.001
Розділення	136	6.46	6.00	2.23	2	12	0.960	<.001
Цінності	136	9.10	9.00	1.94	5	12	0.938	<.001
Проактивність	136	8.84	9.00	1.98	4	12	0.953	<.001
Гнітюча тривога	136	14.54	14.00	4.02	6	23	0.975	0.014
Симптоми моральної травми	136	47.63	47.00	14.92	18	96	0.987	0.237

